Přítomnost

ROČNÍK I. V PRAZE 29. května 1924. ČÍSLO 20.

Politika

Jos. Kodíček:

Vojenské úvahy.

II.

Řešíce otázku války a míru z hledisek praktické filosofie, dojdeme i tu záhy k protimluvům, jež žádají umělého a násilného omezení se na úzké zorné pole života, aniž jej celý obsahají. Základním charakterem každé praktické filosofie jest sebepřekonání, v němž jsou za jedno celkem všechny filosofie. Sebepřekonání je požadavkem filosofie nejmilitárnější, Nietzscheovy, Napoleonovy, stejně jako filosofie nejpacifističtější, jako jest indická, Schopenhauerova, Tolstého. Filosofie, jež hlásá kult vůle a opovržení člověkem jako něčím, »co musí býti překonáno«, filosofie válečné frenetičnosti a sebeobětování mimo hlediska morálky, stýká se methodicky s filosofií překonání přírodní vůle ve jménu lásky, objetí vesmíru a vplynutí v nicotu, mír, nirvanu. Cesta, jež vede k protikladným výsledkům, je celkem stejná, neboť otázka jest: který z protikladných směrů dovoluje člověku větší rozpětí a sílu života, který na něho klade v ě t š í p o ž a d a v k y, který ho činí více neosobní silou vesmírnou? Této otázky nelze však objektivně zodpověděti.

Kde nás nechává na holičkách abstraktní myšlení, může nám pomoci myšlení společenské a myšlení v konkretní hmotě života. Neboť i ta má svá práva, příliš zanedbávaná idealistickou filosofií, která tak často zůstává v mozcích, temperamentu a srdci, aniž naplňuje i lidské paže a aniž určuje lidské skutky. O čem nás poučuje skutečný, historický vývoj lidského myšlení v této otázce? Především o tom, že militárnost nebo nemilitárnost lidských společenstev je určována jednak hledisky hospodářskými, jež Marx klamně považuje za jediný motor společenských skutků a skoro i individuálních myšlenek, jednak situací, v níž se společenské jednotky dějinně ocitaly, jednak metodami myšlení a cítění, které jsou určeny přímo přírodním utvářením povah těchto jednotek. Pomíjejíce dob, kdy vedly se války s najatými nebo zotročenými vojáky, i těch, kdy vedly se války náboženské, pozorujme dobu přítomnou, kdy války jsou projevy národů. Jest jisto, že jsou národy vojenské a národy nevojenské. Srovnejme dva národy, i dějinnou situací velmi blízké, Srby a Rumuny, a zjistíme povahový typ neobyčejné rozdílnosti. Tam národ tvrdý, hrdý, ukázněný a vojenský; zde národ značně beztvarý, neuvědomělý, poddajný. Není pravda, že duch národů je řízen jen hledisky hospodářskými a z nich plynoucími politickými. Vizte tyto dva národy, kteří oba jsou přibližně stejné velikosti, oba trpěli dlouhým panstvím tureckým, oba měli přibližně stejný vývoj civilisační, a vzpomeňte, jak odlišně se chovali ve světové válce, jak odlišně se chová jedinec těchto národů v téže situaci! Dejte jim stejné předpoklady hospodářské a politické a přece nepřeklenete rozdílů, způsobených tajemstvím rassy a ducha, který z ní vyplývá a do ní ústí! Ze samé těžko měnitelné lidskosti zříte tam útočnost, vytrvalost, hrdinství, vrozený imperialismus, zde ústupnost, nevytrvalost, tendenci k politické taktice, nervovou slabost. Ví bůh, zda sémě, z něhož vyrostli oni, bylo tvrdé a ještě zmohutnělo tvrdostí hor, na nichž vyrostlo, a toto bylo neforemné a změkčilo ještě úrodností a přístupností roviny — dvěma přírodními útvary jsou tito národové, jichž lidská myšlenka sotva může změniti.

Sebeobranný i útočný pud národů vytvořil ve všech obrazné typy mužů, kteří jsou nejaktivnějším výrazem jejich svobodné myšlenky. Není národa bez hrdin a hrdinských epopejí. Bernard Shaw skoro celým svým velikým dílem kritisuje ve jménu positivního hrdinství budoucnosti tyto obrazy hrdinů dob minulých, které jsou mu pozůstatkem legendárního období lidské obraznosti. Dílo, které tu Shaw vykonává pro racionální pohled do citových mlh dětského vývoje lidstva, jest skutečným projevem moderního ducha. A přece, národům nešlo o pravdivost legend, nýbrž právě o jejich nepravdivost; národové nebyli ve svých pudech i čivech vedeni myšlenkou rozumovou, nýbrž irracionální, v níž pojmy pravdy a lži jsou podružny proti vznešeně sobeckému, temnému rozpětí po moci, která vede každý národ. Národ, který nechce největší míru moci, jež mu je dosažitelna, není mladým a zdravým národem.

Ovšem národy, i když jsou zdravé, nejsou v každém období vývoje stejně mladé. Dnes, kdy lze pozorovati, že Evropa prodělává — jako národní hospodářství a projevy duchovní, zabírající přes hranice řečí stále větší okruhy působnosti — vývoj z různých středů ve stále větších kruzích na hranice evropské celistvosti, nelze již dobře mluviti o mladém životním období národů. Národy přestávají být mladé. Racionalisují se, jasní rozumově, stávají se pochybovačnými. Tím ovšem neustává mocenská rozpínavost, jež konec konců je udržuje při životě. Avšak tato rozpínavost vychází z temných mlh pudových, uvědomuje se sama sobě, zařazuje se sama ve větší celky, stává se reflektorickou, dovede měřit své síly a síly odpůrců, zná strašné následky války, umí počítat, co jí to vynese. Hospodárnost lidskými hodnotami není výrazem pudu hmotařského, nýbrž novým náboženstvím. Vyplýtvané lidské statky jsou pociťovány jako hřích proti svatému duchu lidské techniky a ekonomie, nikoliv za hřích proti morálce. Nejkratší cesta za nejúčinnějším cílem jest novou, nepřekročitelnou vymožeností lidského ducha, kterou nikdo ze samé povahy století nebude chtít překročiti. Jen z tohoto hlediska jest nám oceňovati skepsi ku tradičnímu heroismu, kterou hlásá řada duchů nejjemnějších. Rytířství je zbytkem středověku, šohajství má rys folkloristický, hrdinu zastupuje hrdina ve fraku nebo plátěných kalhotech, moderní vojáci nejsou oděni v červenomodré sukno, nýbrž v khaki. Nezeslábla rozpínavost moderních národů a nezhynuly ideály hrdiny. Projevují se jen ve formě účelnosti. Jejich enthusiasmus počítá. A tak zdá se také správným neřešiti otázky války a věčného míru z hledisek morálky, humanity a ideje. Nic neubylo z dravosti lidského plemene. Ale jest správno řešiti je z hledisek technické ekonomie a

účelnosti. Dokud nebude účelnější pro národy, aby válek nevedly, povedou je, budou-li moci. Avšak zdá se, že moderní vývoj politický, jako čím dále znemožňuje vytváření mocenských bloků, znemožní politickými konstelacemi, utvořenými ovšem na podkladě sobectví národů, aspoň částečně i možnost válek. Jest myslitelna tak spojitá síť zájmů a vztahů mezi evropskými národy, že vyšinutí jedné částky znamenalo by vyšinutí všech ostatních, chaos a konec Evropy. Spenglerova idea evropského zániku jest idea poválečně německá, zoufalá a rozkladná. Spojené státy evropské nevzniknou z ideje pacifistické, nýbrž, vzniknou-li, tedy z ideje technické účelnosti.

— —

Robert Saudek:

Hlasy tisku.

Londýn, v květnu.

Události posledního týdne zřejmě dokázaly, že úvodník, kdysi nejmocnější prostředek k ovlivnění veřejného mínění, dokonává. V Německu, Anglii a Francii to bylo zřetelně dokázáno ve všech oborech veřejného života.

Snad stojí za to sledovati vývoj těchto věcí a prozkoumati, jak k tomu tak došlo a dojíti musilo.

*

Asi v sedmdesátých letech minulého století byla zavedena v Anglii a na pevnině povinná návštěva škol. O deset nebo dvacet let později byla všude nová generace »vzdělaných«, kteří uměli čísti a psáti a kterým se stalo provozování tohoto nového umění, jímž se lišili od předešlé generace téže společenské vrstvy, pravou vášní. Několik milionů lidí vyžadovalo látky ku čtení. Aby vyhověli obchodně této potřebě, založili čilí nakladatelé všude časopisy nízké duševní úrovně, které se prodávaly lacino, a jichž hlavními rubrikami byla soudní síň a sensační lokálky.

Starší generace těch, kteří byli vzdělaní již před zavedením povinné školní návštěvy, se cítila oloupena o svou výsadu, když již teď i lid četl noviny, a chtěla se odloučiti od »parvenuů vzdělání«. Tak jako mnozí lidé našich dnů dají přednost plnému vozu první třídy před náhodou prázdným vozem třídy třetí, jen aby zůstali mezi sebou, tak předplácela starší generace zásadně dražší noviny, nedotkla se lacinějšího listu a vychovávala děti k téže ctnosti. I když již si lacinější listy dávno popřály přepychu dobrého stylu, byly děti staré gardy v Anglii vychovávány k tomu, že dobrou angličtinu lze čísti jen v »Times« a »Morningpost«, dobří vídeňští občané vedeni, aby používali k svému politickému rannímu rozjímání »Neue Freie Presse«, Pařížané poučeni o tom, že denní látka jest vědecky a umělecky zpracována pouze v »Temps«.

Škola vyšla vstříc tomuto sklonu k stylisticky vybroušeným větám tím, že ustanovila slohové cvičení za hlavní předmět vyučování. Anglická úloha, právě jako francouzská nebo německá, byla měřítkem pro duševní úroveň žákovu. (Ve Vídni se pak ještě k tomu připojil nešťastný feuilleton.)

Když vyrostly děti vychované tímto duševním směrem, zůstala jim v krvi úcta před vzorným příkladem slohového cvičení, úvodníkem starých drahých novin. My čtyřicátníci víme, co znamenal ještě před dvaceti lety úvodník v »Times« ve světě, nebo úvodník pana Benedikta v Rakousko-Uhersku.

*

Během let se však změnila moda. Spolužáci si váží více posledního fotbalisty ve třídě než bledolícího mladíka, který dovede vyjádřiti slovy nekrásnější periody o radostech jara nebo o lásce k dědičnému panovnickému domu. Také zatím již dovede skoro celý svět tvořiti krásná slova a nemá již na tomto poli ctižádosti.

Úvodníků, které jsou psány pro veřejnost, veřejnost již nečte. Ta dá už jen na zprávy a tvoří si úsudek bez ohledu na své dosavadní rádce. Úvodník čtou už jen lidé »od řemesla«, kolegové žurnalisti z druhého tábora, kteří proti němu polemisují, ale ani pro svou potřebu již nenalézají čtenářstva.

Úvodník tu stojí každého jitra v čele listu jako obtížný výsledek práce, k jejímuž pravidelnému konání jest redaktor smlouvou zavázán, nebo jako pomník uspokojené ješitnosti těch stále ubývajících žurnalistů, kteří se domnívají, že svým temperamentem mohou zlepšiti svět.

Rozhodly úvodníky posledního roku v některé zemi na světě ve vnitřní politice volby? Všechny velké pařížské listy se shodovaly v tom, že Poincaré musí vyhráti volby. Psaly to denně a celá cizina to po nich opakovala. Četly se také v cizině, ale ne ve vlasti. Ukažte mi francouzského občana, který čte politický úvodník svých novin. Všechny velké londýnské listy ujišťovaly po týdny během poslední volební kampaně, že Labour nemá žádných vyhlídek. Strana, která dnes tvoří vládu Velké Britanie, má jen malý denník, který rubriku uvodníku prakticky nepěstuje. Největší berlínské listy zastupují demokratickou stranu, která při posledních volbách dopadla nejhůře ze všech německých stran. A oba největší holandské listy, jež stavím k nejlepším světovým listům, mají vliv na vnitřní politiku, který se rovná nule.

Proč tedy zaujímá politický úvodník stále ještě první stranu novin ve všech zemích?

*

Odpověď vysvítá ze zkušeností světové války.

Za války poznal i nejhloupější čtenář v každé zemi, že to, co stojí v novinách, není pravda. Ale pochybující ve vlastním táboře se vždy ujišťovali, že jsou lži v novinách prostředkem vedení války a že se jim v cizině věří. A většinou bylo toto tvrzení oprávněné.

Geniální lord Northcliff byl z prvních, kdož poznali naprostou neúčinnost úvodníků ve vlastní zemi a organisoval proto dosavadní sklad těchto denních továren na slova, věty a periody pro propagaci v cizině. Ke konci války byla německá veřejnost tak unavena svým vlastním tiskem, že propadla druhé krajnosti a věřila prostě většině toho, co stálo v cizích listech. Především připouštěla, že to, co stálo v londýnských novinách, představovalo anglické veřejné mínění.

Německé vedení války, které si bylo vědomo jako válečné vedení každé země, že jeho veřejnost nedůvěřuje vlastním novinám, se vynasnažilo předložiti svému lidu místo nich cizí posudky, kterým snad uvěří, a podniklo pravou honbu za »hlasy tisku«. Wolffova telegrafní kancelář citovala nejmenší holandské a švýcarské listy a německé listy přinášely velkým tiskem jejich zprávy. Muž, jehož myšlenkový okruh stačil sotva na kritiku schůze obecní rady v malém městě, se pokládal za arbitera mundi, a němečtí žurnalisté v cizině, od kterých se vyžadovala denní porce hlasů tisku, navykli si na ten krásný zlozvyk.

Teď po válce, kdy bohužel stále ještě nemají ze společenských důvodů v cizině pravého přístupu k smě-

rodatným politikům a státníkům, čerpají všechny své informace z novin. Jejich služba spočívá v přežvykování cizích úvodníků. Jejich listy odpovídají vlastními úvodníky, celý mezinárodní cech mluvících a myslících lidí žurnalistického povolání se změnil ve stádo přežvykavců úvodníků. Dva tisíce lidí vyrábí úvodníky za tak a tak vysoký měsíční plat. Několik z nich má na to patent a zastupuje obchodní zboží kdo obstará nejnovější článek Pertinaxův pro ranní list místo pro večerník, kdo diplomatického spolupracovníka Daily Telegraphu pro polední vydání? Jakoby mělo 200 milionů čtenářů novin o tyto denní řeči týž zájem jako cech, jakoby si tito žurnalisté sami neučpávali prameny, kdyby podávali vhodné informace a ne pouze to, co má veřejnost věděti, co však nečte veřejnost, nýbrž pouze kolegové žurnalisti.

*

Od války a z dob války se zakořenila v každém Evropanu nedůvěra k politickému dělání nálady v novinách. Není paradoxem, ale pevným faktem, že jest potřebí pouze, aby nějaká myšlenka byla důkladně v novinách propagována, aby byla právě touto propagandou zabita. Po čtrnáct dní se dokazuje v novinách s denním nákladem 15 milionů číselně v ohromných článcích, že zrušení Mackennova cla musí zruinovati anglický automobilový průmysl. Není silným důkazem, že clo přes to bylo zrušeno (to jest pouze otázkou parlamentární arithmetiky), nýbrž že City, tedy vlastní čtenáři a původci této propagandy tak málo v ni věřili, že vystupňovali výši kursu právě těchto zkáze předurčených podniků na burse, a že se nezdařil pokus politických zájemců snížiti zatímně kurs. A týž zjev se ukazuje v hospodářských otázkách v Německu, jakmile propaguje »velký« tisk nějaké opatření, stejně jako ve Francii, kde příliš velká propaganda pro Poincaréa živila nedůvěru voličů.

Nebo věří snad pisatelé úvodníků, kteří se zabývají cizími otázkami, ve své vlastní projevy? Jestliže ano, proč jest tak ohromně překvapeno oněch osm velkých anglických deníků, které hlásají již po dva roky, že francouzský lid smýšlí jinak než Poincaré a že to projeví při nejbližších volbách, když se jejich proroctví vyplňuje? Z toho jest jen zjevno, že nepodávali svého vlastního mínění, ale chtěli jen ovlivniti mínění cizí.

Kaleidoskop v měřítku tak zvaných mas ukazuje nový obraz. Dříve pokládaly vlády lid za nedospělý. Teď jsme se ve většině zemí zdemokratisovali a žurnalisté si nemohou a nechtějí zvyknouti na to, že obecenstvo skutečně vyspělo alespoň na tolik, že při požívání svého denního duševního pokrmu odmítá omáčku z úvodníků.

Slovanstvo

Jaroslav Adlof:

Předválečný panslavismus mrtev?

Dvě otázky jsou, myslím, dosti důležité, které by bylo dobře začíti jednou řešit poctivě, věcně a bezkompromisně k sobě i jiným, s jediným pouze ohledem na skutečnost, na pravdu.

Jedna otázka je o poměru českého člověka ke Slovanstvu, či chcete-li k panslavismu, také by bylo lze ji rozšířiti na otázku o poměru k »východu« vůbec, — a druhá otázka je o poměru českého člověka k západu, a tu bych ještě dělal rozdíl mezi západem francouzským, románským a západem anglosaským. Nelze vyřešiti tyto věci jedním článkem, jednou knihou, nevyřeší to ani jeden jediný člověk, byť sebe učenější, vždyť tyto dvě otázky představují vlastně zhuštěné vyjádření poměru a stanoviska k problémům celého světa.

Budu spokojen, podaří-li se mi tímto článkem pouze upozorniti, povzbuditi zájem, případně uvésti do diskuse nevyjasněnou dodnes otázku panslavismu.

Jak vypadal panslavismus před válkou? Jak vypadal, řekněme, v r. 1912?

Proč zrovna 1912? zeptá se někdo. Nu, prostě mně se tehdy ten panslavismus poprvé objevil zřetelně, a hlavně proto, že tehdy byl vůbec ve svém vrcholném vzepjetí, a proto byl i také nejzřetelnější. Bylo to o sletu 1912.

*

1912! Praha jásala. Slet sokolský! Slet všesokolský! Ba dokonce, jak oficielní titul zněl »Slet slovanského sokolstva v Praze«! Sbratření Slovanstva, první organisace k boji založena! Budoucnost patří nám, Slovanům! Rusko, veliké Rusko povede! Národ jásal, ulice plny lidí, mládež běhala od nádraží k nádraží a volala »nazdar« na uvítanou Bulharům, Srbům, Hrvatům, Slovincům, americkým Čechům a hlavně ovšem — Rusům.

Bylo to všecko tak prosté a jasné, noviny psaly, jak veliký je již ten svaz slovanského Sokolstva, jak sdružuje již všechny národy slovanské, Čechy, Slovince, Hrvaty, Srby, Bulhary, Poláky a — last not least — Rusy. Budoucnost byla tak jasná, že nikdo se ani neodvážil zapochybovat!

A ptáti se snad po programu? Nu, to přece je zbytečné, ostatně se to ani nedoporučuje, vždyť se to ani nesmí psát, však my to každý víme a dovedeme si to představiti!

Rusko, to veliké, a hlavně — slovanské, všeslovanské Rusko, toužící přece jen po tom, aby nás už mohlo vzíti pod svou ochranu, to prostě omračovalo, dominovalo v myslích a hlavně v srdcích všech.

Přes 100 milionů! Siláci! Velicí lidé! Postavy urostlé, zdraví a síla sama! Pamatuji se na dojem, který na mne působilo ruské družstvo vedené Frantou Erbenem, když cvičilo v bílých cvičebních úborech jeho prostná. To byli ti Rusové, jak jsme si je představovali, borci snad ne tak vyspělí jako naši, ale — lidé velikáni, vysokých postav, borci o půl hlavy až o hlavu vyšší než naši!!

Opíjeli jsme se tehda v r. 1912 tou velikostí a smáli jsme se tehda tomu zlomyslnému německému úsloví o »kolosu na hliněných nohou«. Vždyť jsme viděli na vlastní oči, jak jsou ti Rusové velicí! A že by Rusko, v němž tací lidé žijí, mohlo býti snad kolosem na hliněných nohou, tomu v Čechách r. 1912 nevěřil nikdo.

At žije Slovanstvo, at žije Veliké Slovanstvo, to bylo heslo r. 1912, to byla ta pohádka sletu.

*

Už kolikrát jsem se zamyslil nad »Památníkem sletu slovanského Sokolstva 1912 v Praze«. První slet, který jsem viděl! Co připomínek je tu pro účastníka at už v textu, at už na obrázcích! Jaké to byly krásné dny!

A dnes člověk vzpomíná a hledí nazpět pod zorným úhlem války a toho všeho, co potom přišlo. Mohlo by snad v tom památníku býti něco pro dnešek ještě? Snad, pokusím se nalézti něco.

Večer na uvítanou hostí v obecním domě (str. 243.):

Jménem král. Prahy vítá starosta Dr. Groš: — — — »Dnes vidíme uskutečněný veliký sen zakladatelů Sokolstva — že pojí se všechny dítky Slovanstva v jednu mohutnou, nerozbornou sokolskou rodinu.«

Dr. Scheiner mluví: — — »Dnes před celou Evropou, před tváří celého vzdělaného světa, za svědectví velikých měst cizích

i slovanských, Sokolstvo slovanské jest poprvé shromážděno ze všech zemí slovanských, aby podalo důkaz o úspěchu a výsledcích své práce.« — — — (Podtrhuji já.)

Nebo z manifestace před radnicí:

— — — »Dnes se srdcem povzneseným a vážným vědomím důležitého poslání stojí tu shromážděno všechno bez mála Slovanstvo v jednosvorném šiku« — — — (Zas podtrhuji já.)

»A prohlašujeme slavně a důrazně, že od této práce neustaneme, — —, dokud nestaneme všichni sobě rovni a volni, ovládáni vědomím, že Slovanstvu připadl do budoucnosti úkol hlasatele a plnitele vznešených hesel lidskosti, spravedlnosti a rovnosti národů — — —« (str. 286.)

Byli-li jste při tom tehda, a vzpomenete-li si na to dobře, pak přiznáte, že ta odvážná slova vyjadřovala jen to, co celá široká veřejnost cítila v srdcích a v co všichni věřili.

A vidíte i práci, tu jedině cennou a skutečnou práci, tu vykonali ovšem jen naši bratří, ty desetitisíce našich bratří a sester, jmenovaných i nejmenovaných, ti postavili to sletiště, ti zbudovali a uvedli ve skutek celou tu »pohádku skutečnou«, sami, bez těch ostatních Slovanů!

Jen naše nadšení dalo tomu jméno »slovanský«, a co víc, my všichni tenkrát i pevně věřili, že ten slet 1912 je už opravdu »všeslovanská práce«!

*

V záplavě bezmezného nadšení utopily se veškeré námitky neb pochyby, zmizely veškeré stíny. I přes jednání Poláků se přešlo, ti totiž nepřijeli, jen neoficielně se zúčastnili někteří, a kdyby se někdo odvážil byť i jen nějakých čistě odborných a věcných posudků, ten by byl býval asi zle pochodil.

Zásluhy našich sokolských učitelů tělocviku na Rusi byly sice uznány, ale tu vlastní zásluhu jsme zcela ochotně a rádi sami od sebe přičítali — Rusku. Jednotlivec nic, celek, idea, toť hlavní, hlásal Tyrš — — — — —

Správně vystihuje naši tehdejší náladu Očenášek v zprávě o 1. červenci (str. 309):

— — — »Nastupují Rusové vedením bra Erbena počtem 160 mužů a 110 žen. — — — Cviky pro velkou rozptýlenost členstva ruského jistě dobře voleny, snadny pro nácvik a přec ukázaly hlavní hodnotu ruského borce. Sílu, disciplinovanost a odvahu jak u mužů — tak žen. — — — Dojem cvičení byl silný — a tou silou rozhodně ruský. Nedovedeme si ani představit, že Rus by se měl objevit jinak než silák.« — — — —

Hle, nálada r. 1912 přesně a pravdivě vyjádřena! Očenášek vyslovil jen to, co my všichni tenkrát věřili. To, co bylo hlavním, řekl bych přímo »kredem« idee všeslovanské čili toho nikdy přesně neformulovaného panslavismu.

Co dodati k tomu dnes, 1924? Dnes po válce 1914—1918, po všem tom, co člověk viděl a zažil od té doby? Nu, — bylo to, řekněme, silné cvičení, pravda, bylo, zcela jistě bylo, na tom se dnes nedá nic měnit, ale — — nebylo to — ruské, bylo české, bylo to Erbenovsky silné cvičení!! A bylo by to bývalo stejně silné, kdyby to byli cvičili vedením bra Erbena třeba Angličani...

Ale nás dojímalo, že to jsou právě Rusové. Ano, dnes možno klidně uvážit ten fakt: Stačilo r. 1912 jen 160 mužů a 110 žen, a my viděli za nimi stát ohromný jednolitý šik národu stomilionového!!! Rus o nás ví, viděli jsme na vlastní oči 160 mužů a 110 žen — — —

Hlubokým mlčením pominuto bylo vše, co by ukazovalo snad na nějaké nedorozumění neb nepochopení, a skoro se dnes divím, jak se dostaly do »Památníku« následující (str. 241) omluvné řádky Manochyna, který píše tam o zájezdu ruského žactva:

— — — — »Ruské žactvo bylo uneseno vším tím, co vidělo a spatřilo v Praze i v Čechách, což bude míti nepochybně za následek mocné vzklíčení citů slovanských v jeho mladých dušich. Ruské žactvo bylo také přítomno holdu Sokolstva Praze před staroměstskou radnicí, kterým bylo tak uchváceno, že tento projev mohutnosti Slovanstva mu nikdy nevymizí z paměti. Bohužel že akce, podniknutá Studentským kroužkem při Č. O. S. za účelem vysvětlení Sokolství ruské mládeži, neměla výsledků, ježto nebylo možno žactvo ruské a jeho vedoucí řádně uvědomiti o úmyslech studentského kroužku. Rozjeli se z Prahy dříve, než bylo je možno svolati.« — — —

Škoda, snad by to bylo bývalo pak jinak vypadalo?? Snad, možná, sotva, nikoli???

Nevadilo nám to ostatně ani v nejmenším, abychom snad pochybovali, že oni nám nerozuměli. Tak veliký a silný a moudrý národ (byl tu přec učenec Bechtěrev také v tu dobu), takový národ ví už vše, ví víc než my, bylo by bylo přímo urážkou myslet, že oni snad nás dobře nechápou — — —

Oni, budoucí naši vůdcové, oni, jimž patří budoucnost...

*

A tak přišel po roce dvanáctém rok čtrnáctý.

Jak to vypadalo 1914 s panslavismem v národě? Nejobjektivnější vylíčení událostí a proudů v r. 1914 podává Masaryk ve svých »Pamětech«. (Cituji ze sborníku »Naše revoluce« roč. I. sv. 1., vyd. Čsl. obec legionářů.)

Dovoluji si některé úryvky, pokud vrhají světlo na tuto otázku, ocitovat. (Je to odd. 4., úryvky se str. 8 až 13 cit. sborníku.)

— — »Jaký tenkrát byl proud, bylo patrno všude. Prodavačky, vyprávělo se, chystaly nejpěknější husy pro Rusy; — — — — — Dr. Scheiner sám z jara přesvědčil se, že politické styky s Ruskem byly velmi slabé, ba žádné; Sazonov mu vytýkal, že čeští politikové o Rusko se vlastně nestarali a že proto jsou Rusům neznámi; řekl nepokrytě, že nemáme počítati na Rusko a že ruská armáda na rozhodující válku ještě není připravena. Podobně se Sazonov vyslovil k poslanci Klofáčovi něco dříve (v lednu), dovozuje, že velmoci žádné války nechtějí. Ale to se u nás veřejně neřeklo a nevědělo; veřejné mínění bylo nekriticky rusofilské, očekávalo se osvobození od Rusů a jejich kozáků, nějaký velkokníže měl zasednout na hradě jako král nebo místodržící.

Proti tomu jsem dru Scheinerovi sdělil své pochybnosti o dostatečnosti ruského vojska. Vykládal jsem, že se ruské dynastie a třeba jen místodržitele bojím, že Rusové svou neznalostí poměrů a osob, svým absolutismem a svým rozmařilým životem naše rusofilství brzy pocuchají. Dr. Scheiner mně namítal, že za daných okolností Rus na českém trůně by byl nejpopulárnějším a že toto všeobecné mínění musíme respektovat. Uznal jsem správnost toho názoru; jistě, teď nebylo času poučovat širokou veřejnost o pravém stavu Ruska a proto jsem ve své zahraniční propagandě a zejména v memorandech, daných spojeneckým vládám toto mínění jako nejrozšířenější uváděl:

— — — O té rusofilské náladě — politika to sotva byla — musím říci ještě několik slov; věc byla vážná a stala se nepředvídatelným vývojem ještě vážnější.

Naše politické kruhy rusofilské měly slovanský program maximální; po ruském vítězství — a o tom nepochybovaly — utvoří se slovanská veleříše, Rusku se přičlení malé slovanské národy; jak, nebylo přesně řečeno. Pokud mně tenkrát bylo referováno, viděl jsem v koncepci vábivé analogon planetární soustavy, konstruované z pojmů o Rusku a slovanských národech, které skutečnosti a historickému vývoji neodpovídaly. Zabýval jsem se studiem Ruska a jednotlivých národů slovanských dávno a vlastně po celý život; podle svých znalostí věcí jsem od carského Ruska spásy čekat nemohl, naopak očekával jsem nové vydání japonské války, a proto jsem byl pro energickou zahraniční akci nejen v Rusku, nýbrž i v ostatních spojeneckých zemích, abychom si získali sympatie a pomoc všech. Naléhal jsem, aby dr. Kra-

mář také unikl do ciziny, abychom si tam práci mohli rozdělit; ale dr. Kramář do ciziny jít nechtěl, očekával, že Rusové sami československou otázku definitivně rozřeší. Nedovedl jsem s tím souhlasit; obával jsem se, že u nás mysli nepoměrně poklesnou, když se tak obecně očekávala spása z Ruska a Rusko nám nebude to pomoci.«

Nejjasněji jest to vyjádřeno na str. 12 a 13.:

— — — »Moje kritické stanovisko vůči Rusku bylo jistě oprávněné a jediné správné; ale teď bylo pozdě Rusko veřejně kritisovat a naše rusofilství uvádět na pravou míru. Také by, zejména v rozčilení válečném, mojí kritice lidé nebyli rozuměli. Nerozuměli jí mnozí už před válkou. Většina lidí nepochopuje, co Neruda mínil láskou uvědomělou. V daném případě, smím klidně říci, jsem Rusko, t. j. ruský národ a lid nemiloval méně než naši rusofilové, ale láska nemůže a nesmí uspávat rozum.« — — —

— — — »Slovanství ve smysle národním a širším — ve smyslu všeslovanském — na Rusku pojímali jen někteří slavisté, historikové a část inteligence vůbec; i ti však do značné míry z toho ruského, nábožensky podmíněného hlediska. Proto Rusům ohledy na nás Čechy a na Chorvaty a Slovince byly méně živé, méně akutní.« — — —

— — »Taková byla a je ruská skutečnost. U nás se tato skutečnost dost neznala, většina našich rusofilů přestávala na nejasných názorech o Rusku; Rusko bylo jim veliké a mocné — a proto, že jsme potřebovali proti Rakousku a Německu nutně cizí pomoci — velké bratrské Rusko mělo nás spasit.«

*

Ano, takhle to bylo v r. 1914. Masarykovo líčení je tak objektivní, často až suché, nedá se nic namítati, je to prosté konstatování fakt. Ano, po r. 1912 přišel rok 1914 a vypadal takhle:

— — — »teď bylo pozdě Rusko veřejně kritisovat a naše rusofilství uvádět na pravou míru« — — —

— — — »jistě teď nebylo času poučovat širokou veřejnost o pravém stavu Ruska« — — —

— — — »Ale to se u nás veřejně neřeklo a nevědělo; veřejné mínění bylo nekriticky rusofilské,« — — —

— — — »Rusko bylo jim veliké« — — —

Opravdu — bylo pozdě uvádět v roce čtrnáctém na pravou míru nadšení kypící a rostoucí od roku dvanáctého.

*

Jak to vypadá s panslavismem dnes, r. 1924?

Zdá se někdy, že je to stejné, a přec jen je to zase jiné, lepší.

Je to stejné potud, že širší veřejnost stále si neví rady s Ruskem, stále věří znova a znova slepě v to veliké budoucí Rusko, stejné je to i potud, že se zas o tom Rusku neví nic, ale zhola nic. Jedni je slepě haní a druzí je slepě vynášejí, a ti i oni — a to je právě to nejzvláštnější! — všichni slepě věří v to Rusko — budoucí!!!!

Nikdo nic neví, zprávy si vždy odporují, nikdy člověk neví pravdu (leda snad od střízlivých Angličanů se lze leccos dozvědět) a přece! — všichni věří, ba jsou přesvědčeni, že — »Slovanstvo, t. j. veliké Rusko povede«!

Prý je přes dva miliony Rusů za hranicemi — ale není je znát ani kulturně ani politicky. Aby se zmohli na nějakou takovou aspoň informační a spolehlivou Maffii, to nleze asi čekat. Emigrace! Hořké myšlenky se vtírají na mysl, vzpomenete-li si, že pár anglických emigrantů založilo největší stát světa, největší dnes republiku, Spojené Státy Americké.

Doba je ovšem dnes jiná, t. zv. sociální, a tak dnešní organisace emigrantské pracují víc sociálně, rozdílejí podpory a subvence — — —

Ale co, heslo r. 1912 znělo: nevidět tak chyby, jako spíše věřit! Heslo r. 1924 je v tomhle směru stejné, jak co do nevidění, tak co do víry.

Jen jedno je novější. To, co už opravdu nelze dobře přehlédnout, to se aspoň omluví. »Oni po těch útrapách se ještě nevzpamatovali, nemohou se ještě vzchopit, ale až se vzpamatují, pak uvidíte, vždyť jsou to takoví dobří lidé, no, jen trochu té energie a pak uvidíte!« Anebo: »víte, tohle to nejsou vůbec ti praví Rusové, to jsou jen ti vyhýčkaní buržousti, ti jakživi nic nesvedli, ale ti praví, co zůstali neb museli zůstat v Rusku, ti až se ukáží, to bude jednou veliké Rusko!«

Potud vypadal by tedy r. 1924 stejně jako rok 1912. A přec ve skutečnosti starý panslavismus jistě a bezpečně umírá a není dokonce jisto, není-li už mrtev. Myslím dokonce, že je to případ zcela beznadějný, že by to panslávské nadšení z roku dvanáctého nedovedl vyvolat sebe výmluvnější Cicero, ani výmluvnost sv. Jana Zlatoústého by tu nic neprospěla.

*

Vystřihl jsem si z »Národní Politiky« článek nad jiné výmluvný. Píše se v něm o »pokladu, okolo nějž chodíme« a nic si ho prý nevšímáme. Tisíce Rusů je prý mezi námi, a nikdo nepoužívá té příležitosti, která se už nevrátí hned tak, k tomu, aby se učil rusky. Jak prý by to bylo jiné před válkou.

Ten článek je přímo dokumentární. At už ho psal někdo, kdo tkví třeba svou myslí ještě v tom nadšení předválečném, at už ho psal někdo, kdo chce jen pomoci ubohému, jeden fakt je tu nesporně vyzdvižen: Lid český, ta široká veřejnost česká je dnes jiná. Učí se snad jiné řeči, ale — neučí se rusky — »chodí okolo pokladu« — — — —

*

Ale je jiný, také dokumentární doklad o tom, že starý panslavismus je mrtev. Lze o tom čísti ve »Věstníku Sokolském«, oficielním listě Československé Obce Sokolské v čís. 21.

Je to mužné slovo o tom, co bylo, v co jsme kdysi věřili a zároveň slovo o tom, v co věříme dnes. Tím větší je toho cena, že je to slovo z kruhů, které nejen pro myšlenku slovanskou pracovaly, ale pracují i dnes a — budou pracovat nadál. R. 1914 nebyl čas pro informace veřejnosti o pravém stavu otázky »všeslovanské«, ale dnes Sokolstvo, jehož starostou je týž Dr. Scheiner jako r. 1912, prohlašuje »horování a manifestování« předválečné za překonané, prohlašuje to poctivě, mužně a bezohledně. A tak to, co dnes začíná, to není již předválečný panslavismus, ten už je mrtev, zašel na poli válečném a teprve teď o tom přišly autentické zprávy.

Čtenář nechť posoudí sám, cituji jen nejvýznačnější úryvky z toho, co Dr. Heller o tom napsal pro sokolskou obec čtenářskou v rubrice »Sokolský týden« dne 17. května:

— — — »Vznikla válka, rozbila Svaz slovanského Sokolstva. Ale nelitovali jsme toho. Už proto ne, že byli jsme přesyceni ustavičným rovnáním politických sporů mezi jednotlivými kmeny slovanskými a nekonečným vyjednáváním a ustupováním. Viděli jsme, že sice všecka sdružení nesou jméno sokolské, ale každé jinak rozumí sokolství a jinak slovanství, jen Slovinci, Chorvaté a Srbové šli s námi za jedním cílem a stejnými cestami. Jen u nich nalézali jsme pravého a opravdového porozumění pro společnou ideu sokolskou a jen s nimi dovedli jsme se shodnouti v každém počinu a při každém řešení nejspletitějších otázek sokolských i slovanských.

A proto, když bylo po válce, řekli jsme si zcela otevřeně a upřímně, že napříště nechceme pro slovanské sokolství jen horovat a manifestovat, ale že chceme a budeme pro ně především pracovat. Pracovat systematicky a podle určitého programu. Bez kompromisů a bez úchylek. Přesně podle zásad Tyršových. Proto neobnovili jsme starý svaz slovanského sokolstva, ale sešli se jen se Slovinci, Hrvaty a Srby, podrobně s nimi prodebatovali základní zásady sokolského poslání, a když jsme seznali, že naše názory se úplně shodují, utvořili pevný, organicky ucelený a řádně ukázněný Svaz československého a jihoslovanského Sokolstva s určitým a sokolsky přesně vyhraněným programem pracovním.

A podle tohoto programu pracujeme už celá tři léta. My dojíždíme na schůze jihoslovanské, Jugoslávci zas obesílají schůze naše, konáme pravidelné společné porady a na nich řešíme zásadní otázky, vzájemně obesíláme všecky svoje sjezdy a slety, pomáháme si radou a skutkem, vyměňujeme i cvičitele, společně pracujeme i literárně atd. atd. Jsme v ustavičném styku osobním i písemném a sblížili jsme se tak dokonale, že v zásadních otázkách nejen jednotně smýšlíme, ale i jednotně se vyvíjíme a zdokonalujeme.« — — —

Lidstvo miluje pohádky. Zvlášť některé jeho kmeny milují pohádky hodně fantastické a neuskutečnitelné — — —

Ostatně je to vůbec zvláštní, že někdy čím je ta pohádka nejasnější, čím víc je v ní pohádkového šera a stínů, tím víc jímá pohádka lidská srdce. O srdce totiž hlavně běží, mozku se pohádky méně dotýkají.

Proto také ty konce pohádek bývají někdy těžké k srozumění, jen proto — — —

Nejtěžší a nejnesrozumitelnější bývají takové pohádky, které se tolik povídají, že si lidé musejí zjednodušovat i jejich název. To jsou ty pohádky, kterých názvy končívají na —ismus. Jen tak namátkou — socialismus — komunismus — bolševismus — panslavismus — — —

Ale — — —

Jednu věc mají všecky pohádky společnou. Pohádka skončí — a ať vzpomínáte jakkoli, nemůžete říci více než »Bylo to jednou« — — — Vrátíte se od pohádky zpět do života.

Proto »ze srdce zdar« tomu novému svazu pro slovanskou práci!!!

Doba a lidé

Nový vůdce v Americe.

Washington, v květnu.

Snad nejvlivnější osobou v dnešních Spojených státech je senátor Robert W. Lafollette z Wisconsinu, mesiáš radikálního levého křídla jak republikánské tak i demokratické strany a malé nezávislé skupiny farmářsko-dělnické. Jeho stranníci s několika příležitostnými následovníky jsou jazýčkem na váze obou Domů kongresu a jeho názory na veřejné otázky nelze ignorovati ani těm, jimž jsou nejméně po chuti.

Senátor Lafollette zatím zůstává členem republikánské strany, ale množí se známky, že snad v tomto roce povede vlastní frakci ve volbách a postaví se v čelo hnutí o zřízení nové politické strany.

Byl několik týdnů nemocen a mnoho lidí spekulovalo, jaký vliv bude míti jeho nemoc na běh politických událostí, potrvá-li dlouho. Před nynější nemocí připravil politickou proklamaci, jež si zaslouží pozornosti národů uvnitř i mimo hranice Spojených států, ježto representuje názory značné části veřejnosti na domácí a zahraniční záležitosti. Prvním bodem proklamace a zároveň východiskem jejím jest poznání, že americký národ úpí ve spárech soukromých monopolů, monopolů, jež ovládají jak průmysl, tak vládu.

Účastníci monopolů, jak senátor prohlašuje, ovládli úplně nejdůležitější odvětví průmyslu, znemožnili konkurenci, udusili soukromou podnikavost a tím způsobem získávali lichvářské zisky.

Ovládli zahraniční politiku americkou do takové míry, že státní ministerstvo bylo sníženo »s postavení silného a laskavého prostředníka bezbranných národů na předvoj obchodních zájmů a koncesionářských dobrodruhů, kteří vykořistují slabší národy«. A nejen státní ministerstvo, ale celá národní administrativa jest považována v proklamaci za služku monopolistů. V kongresu byla vznesena obvinění tohoto druhu proti několika členům kabinetu. Mezi obviněními, vznesenými proti generálnímu sudímu Daughertymu, jejž president nedávno vyzval k resignaci, jest výtka, že nestíhal přestupníky zákona. To ovšem nebyl důvod, pro který president vyzval generálního sudího k resignaci.

Ať senátor má pravdu se svými názory na vykořisťování monopoly nebo ne, není sporu o tom, že desetitisíce Američanů, zvláště farmářů a dělníků, považují dnešní politické potíže za následek monopolů. Není pochyby, že v posledních letech povstalo v obchodě a financích hnutí za centralisací a že výsledky tohoto hnutí mají veliký vliv na hospodářský, sociální a politický vývoj národa. Ale lze diskutovati o tom, do jaké míry tato centralisace byla provedena, o relativních výhodách jejích a nevýhodách, a do jaké míry tato centralisace má politický vliv.

Senátor Lafollette navrhuje různé způsoby, jak jednati s monopoly. Jejich politickou moc hodlá zničiti volbou poslanců, nepodléhajících vlivu těžkého průmyslu, poslanců, jimž na srdci leží v prvé řadě blaho mass.

Po nabytí moci tito mužové, budou-li následovati vedení Lafollettova, provedou v politickém stroji takové změny, které zaručí v budoucnosti demokratickou kontrolu vlády a především podniknou kroky k omezení moci soudních dvorů, které dnes mohou zvrátiti provádění zákonů z té příčiny, že se neshodují s literou federální konstituce.

Aby mohla býti zlomena moc monopolů, které ovládají suroviny, hnací síly a dopravu, senátor Lafollette navrhuje, aby všechny vodní síly byly znárodněny, aby byl utvořen všenárodní systém vodních sil, železnice znárodněny a zavedena veřejná kontrola všech zásob uhlí, železa a jiných rud, petroleje, lesů atd. a jejich úsporné obhospodařování v zájmu celku.

Chtěl by využiti daňové politiky, aby postupnou daní dělnickou bylo znemožněno nekonečné shromažďování majetku v rukou několika osob a penalisovati lichvářské zisky velikými daněmi. Rovněž chtěl by redukovati radikálně nynější těžká cla na průmyslové výrobky.

Centralisace bank byla by ztížena revisí bankovního zákona, jejímž cílem by bylo vyloučiti ovládání peněžnictví lichváři, spekulanty, mezinárodními bankéři a učiniti úvěr přístupný všem bez rozdílu za snesitelných podmínek.

Program senátorův obsahuje jak nové zákony tak radikální změny v mnohých stávajících zákonech a hlavně energické provádění zákonů. Tento postup hájí senátor přes to, že mezi jeho vlastními stoupenci roste skepse o tom, čeho lze dosáhnouti zásahem administrativy v otázkách hospodářských a této skepsi čelí senátor požadavkem, kterým vyhražuje farmářům a průmyslovým dělníkům bezvýhradné právo se organisovati, jednati kollektivně v otázkách prodeje a otázkách mzdových a vésti svobodně družstevní podniky. Ale za stávajících poměrů i tyto body předpokládají do jisté míry změnu zákonů a odstranění zákonných překážek, které se kladou v cestu takovým počinům.

Nicméně senátor jasně vidí, jak žádoucí jest vybudování a rozšíření dobrovolných svépomocných organisací.

Zrušením monopolů ve Spojených státech budou osvobozeni i zahraniční podniky vlády od nebezpečného tlaku. Zvláště přimlouvá se za aktivní vystoupení vlády pro revisi versaillské smlouvy ve shodě s podmínkami příměří a vybudování pevných smluv mezinárodních, aby válka byla znemožněna, všeobecná branná povinnost odstraněna a zbrojení na zemi a na vodě důkladně redukováno a zavedeno povinné referendum o míru a válce ve všech státech, vyjímaje za vpádu nepřátel.

V otázce mezinárodních dluhů senátor doporučuje, aby byla podniknuta úsilovná akce k vybrání nahromaděných úroků 11 miliard dolarů, které cizí státy dluhují Americe.

Otázka monopolů v průmyslu a vládě může býti kolbištěm, na kterém se sráží protivné strany o letošních volbách. Ukáže-li se, že kandidáty obou velikých politických stran budou lidé

podezřelí, že podléhají vlivu kapitalistických kruhů, pokrokové a radikální živly jistě přikročí k utvoření nové strany. A třebas tato nová strana nedobude tolik mandátů, aby mohla voliti presidenta, přece pravděpodobně dostane jich tolik, aby ani jedna ze stávajících stran nenabyla absolutní většiny ve sněmovně. A skutečně na blízkém západě již tvoří se ve farmářských státech nová politická strana. Jak senátor Lafollette prohlašuje, stav zemědělství amerického jest nejvážnějším problémem doby.

Zprávy úřadů pro obchod ukazují, že dividendy akciových společností ustavičně stoupají. Totéž vidíme u parních a elektrických drah a vlastně u všech velikých společností. Na druhé straně však sekretář pro zemědělství ohlašuje, že v 15 hlavních farmářských státech více než 108.000 farmářů pozbylo od roku 1920 svých farem a že více než 122.000 vzdalo se svého majetku bez zákonného zakročení a téměř 375.000 bylo ponecháno v držení svého vlastnictví jen shovívavostí věřitelů, což znamená celkem 600.000 čili 26 procent všech farmářů, kteří se octli na mizině od r. 1920 jen v těchto 15 státech.

Téměř neobmezený blahobyt velkých společností a úpadek zemědělství jest přímým a logickým důsledkem zákonodárství, jež pomohlo snížiti ceny zemědělských produktů a poskytlo neobmezenou ochranu velkým společnostem; zákonodárství, které zaručilo železnicím nepřiměřené zisky a tak odměnilo nehospodárnost železničních správ a uvalilo veliké břímě na bedra amerického farmáře, které dovolilo nezřízenou spekulaci hospodářskými produkty ke škodě farmářově k nepřiměřenému prospěchu spekulantů. *W. S. R.*

Literatura a umění

Rudolf Kremlička:

Malířské konfesse.

III.

Na jaře roku 1918 byla první výstava Tvrdošíjných. Tři dny před tím dokončil jsem »Nanu« — první zpaměti namalovaný obraz. Že jsem se konečně rozhodl k tomuto kroku, bylo vnějšího původu — rozhněval jsem se s modelem, který již nepřišel — byl jsem přinucen obrátiti se k vlastní fantasii. Pronásledovala mne vzpomínka na krásné, pevné poprsí, sepnuté korsetem, i znepokojující úsměv. Dlouho jsem váhal — zdálo se mi nemožnosti zachytiti z paměti tyto věci. Ale studie, na které jsem po tři neděle pracoval, a která byla tak náhle přerušena, mne vybízela. A jednoho odpoledne jsem již neodolal — a přes to, že jsem nedoufal v úspěšné řešení, vybavil jsem si s takovým úsilím zmizelý zjev, že ještě téhož dne jsem obraz dokončil. S překvapením srovnával jsem nedokončenou studi s obrazem nyní dohotoveným — nejen, že tam bylo vše, co jsem chtěl, ale podáno s větší incisivností, než na studii: prsy pevné a kulaté, vyzývající ve své zahrocenosti, korset přiléhající pevně — a přechody tonů byly zařízeny dle mohutnosti modelace. Nic nebylo pro mne poučnějšího, jako srovnání těchto dvou obrazů — neboť jsem pochopil jednak možnost výběru, jednak samostatnost formy. Bylo mi jasno, že je nutno vše v obraze organisovati.

Bylo by ovšem zlomyslné, odvozovati z náhody, že jsem se rozešel se svým modelem, rozhodnutí pracovati zpaměti — byl bych musel dříve či později dojíti k němu stejně. Otázka pozadí, které jsem nemohl přimalovávati ze skutečnosti, byla by co nejdříve rozhodla o samostatném zasažení.

Obrazem »Nany« učinil jsem krok do světa představ — do svého nejniternějšího světa — začal jsem zpaměti kreslit, žádostiv výsledku, pokusil jsem se vyvolati vjemy, které ve mně zůstaly při letmém pohledu, nebo dávné vzpomínky. Dařilo se mi to — a tehdy také pocítil jsem pravou radost z tvoření. Objevila se mi celá řada zrakových zážitků, sensací, za leta nastřádaných, jež najednou měl jsem odvahu vybaviti — nezužitkovaná zásoba — bylo mi, jako když někdo najde poklad, z něhož jen stačí bráti oběma rukama. Přirozeným důsledkem toho bylo ovšem, že jsem mohl své osobní zaujetí k věcem podrobiti přezkoumání.

Kresba musela nyní nutně nalézti odraz v malbě. Ovšemže jednotné prolnutí liniové celým obrazem nebylo mi možno uskutečniti ihned, neboť formální starosti prostoru a barvy přihlásily se kresbě v zápětí. Ona neurčitost pozadí, o níž nahoře jsem se zmínil, vyžadovala svého rozřešení. Cítil jsem, že je nutno zjednati formovou souvislost mezi figurou a prostorem.

Tyto formální starosti byly uskutečněny v obraze »Ženy po koupeli« z r. 1919. Jedna noha figury je zdvižena na pohovku, mezitím co druhá opírá se o zem, přeřiznutá rámem — pozadí je rozděleno draperií s modrými a žlutými pruhy.

Zde kresba zamístila a ohraničila objemy — neměla-li zůstati na povrchu, dožadovaly se objemy modelace — a ježto byly tak jasně odděleny kresbou, mohl jsem zrušiti jednotný ton, který až do nedávné doby tvořil obrazovou jednotu, a nahraditi jej barvou, valeurem harmonisovanou. Chtěl bych, aby toto bylo jasno: že určité zakreslení objemů přímo dožadovalo se lokálního rozrůznění barvou, podmíněnou valeurem — čímž umožněno odstranění jednotného tonu. Následek toho byl, že vznikly zde plochy určité barvy a formy — a další přirozený následek — pocit potřeby rozložiti tyto plochy po celém obraze, opakovati je a rozrůzniti, že nastalo konečně spojení mezi prostorem a předmětem.

Přirozeně, že po rozřešení těchto otázek mohl jsem obrátiti svoji pozornost daleko více k linii, jež z kresby vyplývala, a na ní samé založiti definitivní výstavbu. Moje poznámky z těchto let dokumentují všelicos z tehdejšího snažení, co může spíše vysvětliti než suchý výklad.

26. února 1919.

S matematickou přesností odhaduje Ingres nezdolnou linií objem a umístění v prostoru — zakulacuje obraz a laská svoje figury se všech stran — skvělými záhyby draperií zakrývá místy přesně vypočtenou linii, aby dosáhl nehledanosti a jakoby prosté náhodnosti — ale určitě myšlená křivka svírá neúprosně předmět, a při vší koncisnosti zatáčí se na druhou neviděnou stranu. Linie Ingresova není obrysová — je objemová, její probíhání obrazem není arabeska — toť zvážení všech částí obrazu, dokonalá souhra do sebe zasunutých objemů. Jak šťastní žáci takového mistra!

15. března 1919.

Žádná esthetika nemůže říci myslícímu malíři tolik, jako několik prostých vět, které pronesl třeba Cézanne, Matisse nebo Ingres. Můžeme konstatovati jejich pravdivost na jejich vlastních obrazech a tím již zjistiti jejich cenu. Neboť pak stávají se slovy živými, odhalují tajemství tvoření a řídí naše popudy v chápání věcí.

11. května 1919.

Ti, kteří se málo zajímají o moderní umění, naříkají často na všechny —ismy, směry a školy, které se stále,

dle jejich mínění, vyskytují. Školy a směry byly vždy a budou vždy, pokud bude na stráži svěží umělecký duch, který nerad nechává usazovati patinu na strnulých formách. A směry nové doby vždy znovu objevovaly onu starou pravdu o přímém a živém poměru umělce k současnosti. Neboť to jest onen věčný oheň, který udržovati jakoby bylo tajným příkazem uměleckých sekt — ale jasně příkaz ten pociťovati nebylo každému dáno. Ať byl novoimpressionismus tak rychle odsouzen k zaniknutí jako »směr« — Seurat bude se nám jeviti vždy čistým umělcem a ne manýristou. Není vinen Monet, že je na světě tolik bezduchých malířů, kteří dovedou do nekonečna rozmělňovati práci cizího ducha.

V lednu 1920.

O jednoduchosti. Nic není tak obtížné v umění, jako kresliti a malovati jednoduše. Jednoduchost Rousseaua prosťáčka, jenž neokusil se stromu poznání, byla dána sama sebou — to bylo příčinou jeho předností, ale zároveň kletbou jeho umění lidového malíře. Je nesporno, že lidé po poznání toužící budou se spíše utíkati k Cézanneovi než k Rousseauovi. — Cézanne zůstane typem pravého malíře hledajícího a nalézajícího, který má své místo pouze v době, kdy se zrodil — svým úsilím a vlastní zásluhou se zaklínil, aby se stal mezníkem moderního umění. Rousseau byl možný i před sto lety. Než jak složitá byla úloha Cézannova, než dosáhl jednoduché ucelenosti, nesleviv ničeho z bohatství své myšlenky — kus jeho osudovosti nese na sobě každý moderní umělec, naplněný tolikerým poznáním.

20. června 1920.

Pracujeme-li hodně zpaměti, jsme tím více potěšeni, když příroda někdy potvrdí, že, ač ji nepřenášíme do obrazu tak jak je, přes to je cele s námi — ale zřídka otevře se zúplna — někdy se mi zdá, jakoby byla šedivá a nepřístupná docela — a vy se s ní rozejdete a zavřete se na čtyři zámky v atelieru.

3. listopadu 1920.

Jestliže jsme dnes mimo názor impressionistů na přírodu, nejsme o nic méně ve styku s ní.

Když jsem se procházel v letě po polích a lukách, kdy slunce nemilosrdně pražilo, tanulo mi na mysli, jak krásně to namalovali impressionisti. Zejména jeden obraz Renoirův, viděný u Bernheima, se mi v mysli vynořil: část vily v zahradě, v předu květinový záhon — při spatření tohoto obrazu neučinili jste si pocit z viděného, z formy zobrazených věcí — ale horký van letního odpoledne vás ovanul — vlna tepla vás polila — třepotavý stín záhonu v předu, zastíněná zeď vily — to bylo vše — ostatní ztrácelo se v žáru slunce — obraz vskutku ničím namalovaný — snad jen vůlí, pocitem toho strašného žáru . . . .

A mně toho dne příroda ničeho nepovídala — jen tak měl jsem pocit pohody — dobře bylo by zde ryby chytat — nebo ležet na mezi a dívat se do nebe.

Došel jsem na železniční stanici — a nevím proč, zachtělo se mi nahlédnouti oknem nádražní budovy — uviděl jsem nevelký pokoj, patrně byt železničního úředníka — žaluzie s druhé strany byly staženy a jimi prokmitávaly rovnoběžná zelená světla louky — na divaně podle stěny ležela žena — v únavě letního odpoledne — jedna noha vysunuta zpod sukně — ruku pod hlavu položenu — a její mohutný bok rýsoval se slibem. V atmosféře stmělého pokoje křivky jejího těla, tak sladce si odpovídající, vzbuzovaly dojem moderní odalisky. — Tento banalní motiv volal po ospravedlnění čistými liniemi — sladkou barvou do sebe přecházejících tónů, jež by vyvolaly pocit opojného, slibujícího žáru. Jak mi byl vzdálen Renoir v tuto chvíli!

»Žena po koupeli« z r. 1919 byla věrným obrazem modelu, jenž mi dal tak šťastně popud k »Naně« — a který pak na dlouho zaujal moji mysl. Jak se zdá nesmírně banalním to říci, musím přiznati, že jsem byl svým modelem inspirován k mnohé další práci — ano, že spodní strukturou všech mých kreseb a maleb ženských figur od r. 1918 byl tento skvělý model. Tělo bylo podivuhodné: monumentálně složené tak, že údy řadily se k trupu jako části nějakého přeskvělého stroje — byla to, možno-li tak říci, dokonalá montáž bez chyby — ruce a nohy byly krásné páky — měli jste jistotu neomylného zakloubení a tím jednoduchého a účelného pohybu. Záda dokonalé modelace, rozdělená rýhou mělkou, jež se jevila někdy hlubokou, někdy sotva znatelnou, mohutnou plochou přecházela v boky.

Tato monumentální stavba těla byla ovšem s to vyvolati ve své velkorysosti nejskvělejší hru linií a forem. Nacházel jsem v něm ozvěnu svých představ, plno formových krás jim příležavých. Kreslil jsem jej stokráte a znal do posledního detailu. Ale představy začínaly se již rýsovati v mé mysli příliš mohutně a svébytně. Představy mé byly již silnější, příroda — mi nedostačovala. Zpřísněná kresba, živená spodní strukturou mého modelu, dováděla mne k linii, inherentní mé představě. Touto spojenou prací podařilo se mi vytvořiti si kresbu mně vlastní — kresbu zbavenou i n d i v i d u e l n í c h znaků modelu. A tím bylo mi umožněno převésti celou skladbu obrazovou na jediného hlavního činitele — na linii, jako jediný tvárný prvek . . .

Potřeboval jsem to již. Chtělo se mi zachytiti kus života v obraze. Z okna svého atelieru vídal jsem po leta pradleny na terase protějšího domu — jejich nezakryté pohyby, v celé krásе účelné funkce — služky, věšící prádlo zdravýma a silnýma rukama. »Myčky« byl obraz, kterým jsem se vyrovnal s touto skutečností.

Bylo mi jasno, že zde již nejde o samostatné podání určitého objektu, že figura stává se jen záminkou, nositelem myšlenky — a že tudíž jest třeba potlačiti individuelní znaky modelu. To znamenalo svémocně zacházeti kresbou i barvou, čerpati jen ze svého vnitřku — konec konců najíti — svoji formu. — Tímto obrazem jsem ji definitivně nalezl.

Pokusil jsem se v těchto kapitolách vylíčiti co možno pravdivě způsob, kterým jsem došel k výsledkům své práce. Nemyslím, že jest tolik zapotřebí, aby malíř sděloval svými dojmy, co j e h o zajímá, jako spíše aby nalezl onen srozumitelný vztah k druhým lidem, který by mohl zmenšiti vzdálenost, jež dělí umělcovu individualitu od mysli prostého diváka. V tom bylo vždy všecko mé snažení. Myslím, že dvojího jest nutně k tomu zapotřebí: hlubokého vcítění se k přírodě a vlastního zdůvodnění tím nalezené formy. Nedovedeme-li si tuto formu zdůvodniti, nadarmo byla naše námaha — neboť co je nám platný objev, v kterém nedovedeme pokračovati?

A proto při veškeré lásce k přírodě jest nutno zároveň hledati tvárné zákony umělecké formy — jenom ony mohou disciplinovati naše citové zaujetí.

Louis Delluc:

Život Charlie Chaplina.

(Z knihy »Charlot«.)

Život Charlie Chaplina jest veselý film. Dříve se nazývaly filmové veselohry »závody v pronásledování«. Tyto výrobky musily býti velmi krátké, ale přeplněny činy a jednáním více než nejbohatší románový feuilleton. Život Charlie Chaplina jest krátký a bohatý jako třicetšest dobře sestavených melodramat. Obsahuje mnoho žalu.

V předměstí Londýna se narodil na jaře 1889 Charles Spencer Chaplin, syn zpěváka a tanečnice. Otec zemřel. Matka tančila. Byly nemoci, bída a dny hladu v té zvláštní rodině, podobné mnoha rodinám Whitechapelu, Lime-housu a hlavně — rodinám Charlesa Dickense.

Tanečnice prý měla dobrý herecký talent. Proto byla nucena vydělávati si na živobytí jako švadlena a proto naučila Charlie a jeho staršího bratra Sydneye vydělávati si šitím ve věku šesti nebo sedmi let. Jest pravděpodobno, že je naučila také svými sděleními nebo svým příkladem všemu, co věděla o umění mlčeti.

Hoši to zkusili brzy na jevišti. Charliemu nebylo ještě deset let, když vystupoval v music-hallu jako »boy«. Jeden z jeho nejlepších filmů, »Světlá stránka«, jej ukazuje tančícího a skákajícího s krásným půvabem jako — řekněme — »excentric girl«. Jeho výstupy ve skupině Lancashire Lads spočívaly v ukazování směšných nohou obutých v bačkorách. Buď máme štěstí nebo ne. A co si myslíte o trapném výstupu osmiletého hocha, jemuž ztěžuje nesnadnou práci pár bačkor? Ale i ti nejmenší začínají sportem v koleji v Etonu, Oxfordu, Cambridge a jinde.

Charlie poznal jednoho dne i role velkého rozsahu. Svěřili mu jednou z těch náhod, které upevňují pověst ostrovtipu divadelního ředitele, úlohu Billyho, sluhy Sherlocka Holmesa — víte, tajemného a lstivého uličníka, který rozumí tak dobře talentu svého mistra a který jej miluje s nejoddanější sentimentalitou.

Nejlepší ve svém oboru — i v sobě samém — naučil se jí Charlie, jsa stále v Londýně, ve slavné a skoro klassické pantomimní společnosti Karnově. Všechny tradice humoristické komedie jsou uchovány u Karna. Akrobacie, parodie, smuteční smích, rozveselující melancholie, sketche, tance, žonglérství, to vše spojeno a ztaveno přiměřeným dějem, toť pramen oné anglické komiky, která nemá dnes soupeře. Repertoar jest tu tak omezen jako u tragedií.

Dramatičtí básníci žijí z Agamemnona Elektry, Faidry a jejich příbuzných již po tři tisíce let. Anglická pantomima — a hlavně Karnova společnost — žila a žije ustavičně z temat obrazových, jako je Zloděj kola, Hráč kulečníku, Návrat opilcův, Hodina boxu, Rub music-hallu, Rub romantického dramatu atd. Tyto žertovné výjevy nejsou směšny, jak obecenstvo upřímně věří, pouze vtipy představitelů nebo políčky, kopanci a smetanovými dorty. Na celé zemi jsou clowni, kteří dělají totéž. Anglická fraška má především neuvěřitelný rytmus, vše jest uváženo, propracováno, soustředěno. Anglická mimická komedie jest silnou synthesou.

Osobnost tak význačná, jako jest Chaplin — složena z typů francouzského a španělského — nemohla nalézti vhodnější půdy k učení. Bylo mu sedmnáct let, když přišel ke Karnovi. Dostal malé úlohy. Pracoval vytrvale. Následoval společnost do Ameriky, vrátil se s ní do Londýna, provázel ji znovu do New-Yorku, vrátil se do Anglie, a po čtyři nebo pět let prováděl svůj repertoar přesně a účinně. Později asi naň vzpomínal u filmu; na př. film »Charlie v music-hallu« připomíná přesně pantomimu: »Večer v anglickém music-hallu«, v níž měl velký úspěch. A jeho slavný kinematografický monolog »Charlie se pozdě vrací« jest opakováním mimické komedie na totéž téma, kde hrál Fred Karno úlohu opilého gentlemana a kde hráli herci, nábytek, koberce a předměty.

Díky Chaplinovi zvítězila anglická komedie nad americkým filmem. Komické americké filmy sestávaly — jest jich ještě mnoho toho druhu — z kousků nejkrajnější hrubosti, ale přece vyvolávaly smích.

Když angažovala Keystonská společnost mladého herce před sedmi nebo osmi lety, ohromil jeho úspěch ředitelství. Nedovedl se přesně přizpůsobiti scénickým mravům společnosti. Naučil se u Freda Karna, že nejveselejší výraz těla jest marný bez pohybů — nebo nedostatku pohybů — masky. Kostým, který si sestavil, se zdál banálním. Jeho kolegové sháněli pečlivě výstřední kostýmy, paruky, líčidla. Chaplin se přidržel jediné již známé masky, pončkud zjednodušené. Ředitelé Keystonské společnosti pochopili, že Chaplin není obyčejnou loutkou, ale hercem, představitelem, umělcem. Pochopili ho tak dobře, že se vynasnažili předělati na »umělce« všechny komiky své společnosti a vyzdobiti tyto Chaplinovy partnery všechny podobným parodickým půvabem.

Odtud počal šťastný rozkvět amerického komického filmu. Keystonská společnost tím udělala štěstí. Chaplinovi soudruzi nabyli vědomí své osobnosti; od té doby jsme na ně pohlíželi v jiném světle. Režisérem, který přijal Charlieho do ateliérů v Los Angeles, byl Mack Sennet. Tehdy lehce vyhovoval jako první režisér, který se tu vyskytl, a dnes jest pravým tvůrcem filmů. Film »Mickey« vyhlásil jeho talent a také veselé komedie, jichž rytmus nám připomíná Offenbacha a někdy Stravinského. Ba učinil více, neboť podnikl — vědomě nebo ne — první význačné pokusy o kinematografickou kapitolu, která bude jednoho dne míti veliký význam: nahotu ve filmu.

*

V roce 1915 byly malé bláznivé filmy, p Keystone proslaveny Charlie Chaplinem. Tyto výrobky se rozšířily po celém světě. Několik měsíců učinilo z Chaplina pod pseudonymem Charlie, Carlitto nebo Charlot to, čím jest dosud: snad nejslavnějšího muže světa. Jistě jest tato sláva přechodná. Není to divné, že vznikla tak rychle a tak silně?

Otevírá se mu zlatá cesta. Chaplin vyjednává se společností Essanay a vystupuje poprvé v jejích ateliérech v Chicagu v »Charlie učněm« za honorář 6250 dolarů týdně. Odtud se odebéře do San Francisca, kde točí, stále ještě pro společnost Essanay, filmy: »Charlieho svatba«, »Charlie boxerem«, »Charlie strážníkem« a j. Celý svět viděl tu rozkošnou řadu Essanayových filmu a o Chaplinových možnostech, musíme připustiti, že dva- »Slečna Charlie«, a hlavně »Charlie námořníkem«, »Charlie se chce oženit«, »Charlie v mussic-hallu«.

Tam se spojuje s neobyčejně pro film nadanou partnerkou, Ednou Purviance, která od té doby s ním hrála ve všech jeho filmech.

Hezká blondýna, s počátku přítelkyně, byla později nejzajímavějším pokusem Chaplinovým, který vytvářel její masku, dodával jí odvahy a stylu a nikdy neporušil jejího přirozeného půvabu.

*

V té době se Chaplin pokoušel o uskutečnění dramatického filmu. Toť přirozené. Jest v něm jakýsi francouzský rys, dokonce i jižní, který jej přibližuje citovému dramatu. Jest bratrancem d'Artagnanovým.

*

Když došlo angažmá ve společnosti Essanay, bavil se Chaplin v plné slávě několik týdnů tím, že se dával oslavovat, poslouchal chvalořeči, a náhle uzavřel s Mutual Film Corporation sensační smlouvu, která mu vynesla slávu muže vydělávajícího milion ročně. V pravdě zněla smlouva jen na rok a překročila sotva sumu půl milionu, za kterou měl Chaplin poskytnouti dvanáct filmů. Třeba bychom byli málo zpraveni o potřebách

filmu a o Chaplinových možnostech, musíme připustiti že dvanáct dobrých filmů ve dvanácti měsících jest paradoxem. Chaplin to téměř dokázal a po celý rok se věnoval výrobě této ohromné řady, z níž každý film stojí za zmínku, za zapamatování a za obdiv.

»Charlot šerifem«, »Charlot hasičem«, »Charlot muzikantem«, »Charlot se vrací pozdě domů«, »Charlot u lichváře«, »Charlot hraje pro film«, »Charlot bruslí«, »Charlot se léčí«, »Charlot cestuje«, jsou některé z nich.

Tyto filmy nejen tvoří rozmach Chaplinova talentu a technický pokrok, ale přinášejí to, oč Chaplin, anglický komik, tak tvrdošíjně usiloval: odstranění vtipů se smetanovými dorty, políčků a kopanců. Konečně se stávají osoby typy nejen pro ten a ten film, ale tvoří zvláštní soubor s charaktery jako italské komedie v XVII. století a jako britské pantomima v XIX. století.

Jest možno, že kdyby naopak divadlu nepopíral film každého dne to, co vykonal včera, ustálil by se repertoar typů a parodií zcela svérázných. Ale u Chaplina jeden pokus následuje druhý, a nebyl by to Chaplin, kdyby byl schopen vydržeti chvíli na témže místě.

*

Chaplinova sláva se ještě rozšířila po serii společnosti Mutual. V roce 1918 podpisuje smlouvu s First National Exhibitors Association na serii osmi filmů za sumu milionu dolarů.

Chaplin těží z těchto pohodlných podmínek, které mu zabezpečují mravní i hmotnou neodvislost, a oddává se cele a svobodně tvorbě a konečně i sobě samému.

»Psí život«, »Charlot vojákem«, »Světlá stránka« a »Denní zábava« dokázaly již všude jeho znamenitý a neklidný talent.

Jiný výrobek, »Kid«, který vznikl mimo smlouvu s First National, dokázal ještě lépe jeho schopnosti. Nevím, proč spojují často titul tohoto filmu s Kimem. Vždyť nervosní Charlie jest tak dalek mladým Hindům, o nichž mluví Kipling, otec něžného Kima?

*

Příhody tohoto malého, snědého, usměvavého, kudrnatého muže jsou tak prosté jako jeho milé jasné oči.

Zdá se, že mnoho činů vyšlo z jediné osobnosti, ale jsou spojeny jediným nepřerušeným mravním základem. To se nás však málo dotýká.

Sotva by vám kdo řekl mnohem více o Chaplinovi. Snad že jest mírným a klidným miliardářem. Že obývá hezkou vilu v Kalifornii; že píše od rána do večera, když nefilmuje. Že filmuje od rána do večera, když nepíše. Jest to malý, přívětivý mužíček, jehož hlava vře ustavičně.

Má rád své přátele. Veselí se s nimi jako herec. Douglas Fairbanks a Mary Pickfordová jsou jeho nejlepšími kamarády. Čte všechny možné knihy. Hraje na housle a na piano.

Má své vášně: na příklad děti. V jeho filmech je málo uličníků. A přece je hodně studuje. Snad je má příliš rád, než aby je rozebíral ve fotografické formě. Děti jej zbožňují. Nemluvím jen o veřejnosti na celém světě. Mluvím o uličnících z Hollywoodu a Los Angeles, s nimiž uzavřel přátelství.

Jeho vášně mu přinesly jen zklamání — jako pravému básníku. Charlie, nešťastný komik, měl děťátko — které zemřelo před nějakou dobou. Charlie je mnoho oplakával. To se nás však netýká.

Charlie miloval Mildred Harris, hezkou svéhlavičku. Oženil se se s ní. Přes den se stala malá Mildred Harris paní Mildred Harris Chaplinovou — hvězdou. To jest vždy na prospěch. Teď jsou rozvedeni.

Milovaná žena prohlásila, že ji manžel zbavoval výdělku a zle s ní nakládal. Charlie na to neříkal ničeho. Trochu zhubl. Teď jest zase docela sám. Nebyl by to on, kdyby nebyl sám. Ubožák!

Život a instituce

Franta Kocourek:

Studenti a studentky, jací vlastně jsou.

III.

Drobnůstky z jiného ústavu: Každou postupující třídu stihne epocha, kdy se lavice octnou povážlivě na jedné straně a profesoři si v hodině stěžují na množství prachu. V přestávkách se tančí. Proti tomu slibně bojuje strana footbalová, jež se s tančícími buď proplítá, nebo střídá.

Tančí se počínaje sekstou. Po absolvování začátků v tanečních se chodí většinou do venkovských dupáren blízko Prahy anebo do periferních tančíren. To záleží na tom, jak starší kolegové zasvětí a zatáhnou mladší.

Věneček ve slušné společnosti se vede téměř vždy až do rána. Vytrvalých flámů je 15—20%. O tom, že se přijde z tančení rovnou do školy, se víc mluví, ale dělá se to také. Více je to zvykem na menších venkovských městech.

*

Studenti mezi sebou hovoří velmi málo pravdivě o děvčatech a o svém pohlavním životě. Proto nelze hodnotit podle jejich řeči a zvláště ne v tomto ohledu. Tu se skutečnost nejméně zrcadlí ve vlastním jejich vyjadřování, tu se nejvíce přehání a nejvíc zatajuje.

Rozhovory v přestávkách, na záchodech nebo na výletě by ukazovaly, že třída kromě několika »nevydařených« je společenství Don Juanů zvyklých, že jim žádné děvče neodolá, a kteří žádají vše, co žena může dáti. Tímto chlubením a přeháněním je vyjádřen první mocný nápor jinošské touhy dosáhnouti všeho, o čem se prozatím vypravuje. Chvěje se tu romantika poloprobuzených mužů, nebo hochů, jež nutí vzbouzející se mužství k prvním doznáním.

Ráz takových hovorů mezi hochy je zachycen úryvkem z dopisu septimána pražského ústavu:

> »U nás na boudě to máš tak. Pokud se mládenec řádně a spravedlivě nezabouchne, nenazve dívku jinak, než »rajda« nebo »kurva«. Slovo »děvče« budí červenost v líci a pýření, je-li vysloveno nahlas a je-li slyšeno. Když má potom někdo »ženu«, nebo »starou«, mluví buďto o konkrétních dívkách, nebo mluví v obecných reflexích, k nimž načerpal materiál ze styku s nimi. Nazývá je buďto »děvčaty«, anebo »žábami« tehdy, »dává-li si křen« (t. j. dělá-li ze sebe hrdinu ve společnosti). Pro děvčata, která se kolegům od vidění zamlouvají, je u nás obvyklá nějaká variace na základní thema »správná kurvička«. Mluví se o ňadrech v různých obměnách asi takových: »řádivé přednášky«, nebo »vysoké klenutí«, nohy se klasifikují na »biliárové« nebo »národní podnik« a pod. Dokud kluci nepoznají blíže nějakou dívku, mluví o nich pohrdavě, dojde-li k pravidelnějšímu styku, hovoří titíž kolegové o dívkách neobyčejně šetrně a s úctou. V »důvěrných« rozhovorech s kolegy nebo ve větší společnosti opět titíž kolegové však dokazují, že »děvčata jsou smyslnější než my, mládenci.«

Několik poznámek k tomuto dopisu. Rodiče sotva připustí, že jejich synové takto o dívkách hovoří. Řeknou, že se tu podtrhává výjimečně vybarvené názvosloví jediné třídy, že jsou poměry většinou daleko lepší a že jsou třídy, v nichž něco podobného je nemožné.

Jsou takové třídy, až puritánské, ale zapadají jako kapky do moře zvyklosti, jejíž ráz je naznačen citovaným dopisem. Není to ovšem tak zlé, jak by se zdálo,

ačkoliv je někdy i toto názvosloví při doslovném pojetí slabé proti skutečné ideologii a praksi.

Třída jako kolektivum je podivuhodný útvar. Složena z mnoha jedinců o sobě často nevlivných, vyrůstá v úhrnném sepětí na veličinu, jíž nejlépe vystihuje termín latinského přísloví: mala bestia. Jeví se jako mocný mechanismus, který drtí a zpracovává jednotlivce.

Třída jako kolektivum má obyčejně na všechno jednotný a vyjasněný názor, i když jednotliví studenti jeví velikou názorovou roztříštěnost. Názor třídního kolektiva je nápadný skoro pravidelnou jednostranností a tím, že je vlastně již předem hotov, ať se jedná o cokoli.

Tendenci názoru třídy jako celku se podvolují všichni. U povolnějších a tvárnějších hochů je to přirozené, ale ne tak u silných jedinců, na něž všeobecná mentalita nemívá vliv v mnohém ohledu. Právě však v názoru na erotické věci podlehnou postupně i oni, snad proto, že tu nejvíc hrozí nebezpečí jeviti se nemužným, citlivůstkářským nebo šosáckým. Druhý zajímavý případ je, přijde-li do třídy nový student z cizího ovzduší, z jiného ústavu nebo z venkova. Nastane fysiko-chemikální proces, průběhem něhož se nová složka dostane do boje proti přesile, je-li ovšem jiného naladění. Suggesce kolektivního názoru se kol takového žáka obepíná při každé příležitosti, vstřebává se postupně a proces je skončen ve většině případů vítězně pro třídu, protože nový žák se poddá už z pohodlnosti a touhy po dohodě s ostatní třídou, v jejímž ovzduší musí žít minimálně 30 hodin týdně.

Tak se stává, že třída dosáhne stejného ladění a že se všeobecně rozezvučuje frivolní a »nemravnou« strunou, jež prozatím nemá mnoho společného ani s nemravností, ani s mravní otrlostí. Třída má na věci lásky svůj vlastní rozsáhlý slovník, na každém ústavě jiný, takže je někdy vyloučeno podobně jako v nářečích dorozumět se. Někdy se nemohou domluviti dokonce ani třídy. Jsou ústavy a třídy tvůrčí, razí se v nich nová slova a obraty, jež bývají na ústavech invenčně chudých epigonsky přejímána. Dal by se sestavit slušný slovník úsloví nebo jen výrazných zlomků, jichž užívají pražští studenti a studentky. Ve srovnání s květomluvou pražských pepíků by se objevilo, že studentská květomluva není nijak zatížena duchem střední školy, naopak, že je tu ztvárněno mnoho z nespoutané apačské duše studující mládeže.

Rozhodně mají různé ty »průpovídky« švih a jsou nekonečně dokumentárnější pro bytost studentů a studentek, než česká komposice, i tehdy, je-li dáno nějaké thema s výhledy erotickými jako: »Byl první máj . . .«

V tomto ovzduší je přirozeno, že se rušivě vyjímá nějaký solidnější a dokonce už vřelejší a jemnější názor na dívky. Tendence třídy je neurvalá, silácká a vždy znovu se překonávající ve vyrábění šťavnatých obratů, a chce-li ve třídě eksistovati hoch s vlastním pojetím milostných záležitostí, musí být buďto individualistou, jemuž je síla a osamocení samozřejmostí, nebo musí své mínění skrývat a mlčet. Uvidíme, že jsou třídy, kde se o pohlavních věcech vůbec nehovoří a přes to je určitá tendence zřejmá. Přirozeně působení třídní kolektivity zvláště v tomto směru je utrpením pro jemnější studenty, kteří mají na př. doma krásné prostředí, ať už uměle a úmyslně aranžované, nebo samovolné.

Čím výše postupuje třída, tím se méně o erotice hovoří. Fakta zavírají ústa. Mlčí se o jemné lásce k děvčeti, protože by se třída vysmála. Mlčí se také o faktech, jimiž se chlubili hoši dříve, protože romanticky představované ukojení u milovaného děvčete ustoupilo zahanbujícímu styku s prostitutkou a protože na druhé straně znešťastňuje nemožnost vybaviti se z onanie: není možno vychvalovati tento požitek.

*

»Když se dají u nás nějaké dobrodružství k lepšímu, tož je to služka, již se podařilo v neděli získat, náhodné setkání a dobytí při jízdě vlakem a vymyšlená romantická dobrodružství, která již nekončívají rozchodem po vymyšlené souloži, ale pnou se k jiné touze: touha po ženě, která by nás vedla kolem ubíjejících věcí. Toužilo se po lásce mocné a záviděl se tomu, o němž se doslechlo, že miluje a je milován. (Na oko jsme se mu ovšem vysmívali.) Vnitřně se kladl důraz na to, že miluje, neboť býti milován bylo daleko lehčí, než milovat.

V sekstě až v septimě nedocházelo k hovoru ve třídě, kromě vtipů a anekdot velmi sprostých, jimiž byli pobuřováni ti, kteří podlehli. V oktávě byly už tři nebo čtyři pevné typy studentů. První typ byl u nás zastoupen jen jedním kolegou, který se podobal Aljošovi, a třída se k němu chovala také obdobně, jako v »Bratřích Karamazovových«: Z nedostatku pohlavní potence neznal rozdíl mezi mužem a ženou. Takoví hoši bývají udrženi úzkostlivou výchovou rodičů ve stavu naprosté nevinnosti i myšlenkové. Druhý typ: Čistí hoši, kteří milovali, nebo budou milovati. Nejistí onanisté, kteří se vyhýbali rozhovoru, snad i milovali dívky, ale onanie byla silnější. Třetí typ: Otrlí hoši, přehrublí, slovy nešetřící, kteří byli vystaveni vnitřnímu (nikoli veřejnému) opovržení. Konečně čtvrtý typ: Písek třídy, šedivá skupina, nemastná, neslaná, nevyhraněná, vrstva, o které se neví, kam jde a co chce. Vrstva, která se velmi ochotně a bezbarvě směje vtipům. Průměr třídy, bahno, ale půda, z níž jednou povstanou moudří otcové rodin, vychovávající zdárně a bez tragických otřesů nové pokolení.

Ze všech skupin kromě první se rekrutuje nadřazená vrstva seladonů, elegánů či frajerů, mezi nimiž je mnoho odstínů. Význačné typy této vrstvy se ukázaly už v primě. Všichni měli úhledný rukopis, slovíčka v čistém, až ulízaném stavu, velmi slušné oblečení, k profesorům se drželi v úlisném tónu. O plebs ve třídě se nestarali, byli to aristokraté, kteří získali obratným způsobem dědičné právo na vyznamenání. (Blíže si jich všimneme na jiném místě.)

Tato lvíčata budoucích salonů se stavěla různě proti druhé straně ve třídě. Oni začali první nosit hodinky, šátečky, prstýnky a první dlouhé, elegantní kalhoty z látek, v nichž nebyl zastoupen samet nebo manchester. První vstoupili do tanečních hodin a vrátili se odtud do třídy se zálibou pro pudr a voňavky, stávali se blaseovanými. Nosili jídlo v ubrousku a jeden z nich si celé hodiny při vyučování leštil na úzkých prstech nehty a sváděl nás demokraty v obyčejných šatech nebo vojenských rajtkách, abychom své nehty posypali růžovým práškem a náležitě je upravili koženým instrumentem. Těchto seladonů bylo u nás ve třídě 5 a jako šestý se k nim řadil aristokrat duševní, který s jejich praktikami jinak nesouvisel.

Důkladně mezi nás hodily přehradu moderní tance. Oni rostli. Jejich děvčata byla nejelegantněji ustrojená, jednali s nimi velmi vysoce, bavili se lehkým kon-

versačním tónem a dávali nám, neohrabancům, velmi cenné rady: jak se holit, jak se přidat k děvčeti na ulici nebo v koncertě, jak odmítnout a přijmout odmítnutí a podobně.

Byli mezi nimi sprostí i jemní hoši, od druhého stupně do posledního. Teď po 3 letech zůstali týmiž. Onen majitel ubrousku přímo udivuje jednou abnormálně úzkými, podruhé širokými kalhotami, botami s třásněmi a jinými vymoženostmi. Druhý nemá tolik peněz, ale pudruje se aspoň a má černý flíček na tváři. Třetí se přemoderně strojí a pudruje, čtvrtý je profesionál, závodící v tanci. Pátý se bude ženit.

Jedno je pro všechny charakteristické: Nemají svalů. Nepěstují sport, všichni kouří a všichni chodí do barů. Nelze u nich mluvit o duševní prázdnotě, naopak. Jeden z nich je zvěrolékař, druhý se zabývá ponejvíce jízdou na koni a tři zbývající jsou právníci.« (Z vinohradského ústavu.)

*

Na předměstském ústavě pražském:

Už v primě se chodilo za děvčaty do parku, nevinně ovšem, ale hovořilo se o tom jako o dobrodružství, zveličovaly se činy a všelicos se naopak zamlčovalo, takže příchuť odlišnosti od styku s hochy byla již v primě zřejmá.

»Takové blbovinky to byly, ale mělo to někdy vážnější pozadí. Jedenkrát nás několik primánů prohlíželo knihu, v níž bylo vykresleno mnoho nahých žen a mužů, Venuše, Evy a Adamové. Hrozně se nám to líbilo a já jsem se doma pokoušel nakreslit také něco podobného. Počmáral jsem hodně papíru a některé Evy se mi obstojně povedly. Přišla mi na to maminka, vzala to do ruky a smála se. Já se smál taky, ale nebylo to docela nic nevinného. Pamatuji se, že to maminka pojala jako dětský žert a náhodný zájem, ale já si byl při tom vědom něčeho zkaženého, nedovoleného a cítil jsem to jako zločin, i když jsem se smál.«

Od sekundy do kvarty se to vybíjelo ve velkolepých darebáctvích. V kvartě zasáhl velice pěkně s k a u t i n g. Zaujal opravdu tělo i duši, a hoši v něm utráceli všechnu energii. Pět hochů ve třídě se shodlo na tomto výroku: »Když mám lehkou atletiku, nepotřebuju dívku.« A praktikujíce tento názor, byli zdraví, šťastní proti ostatním, až z nich někdy jejich atletikostačnost surově a humpolácky vyzařovala.

První část hochů ve třídě byla složena právě z těchto řvavých skautů, kteří byli vždy v dobré kondici, což se jevilo jadrností ve škole vůči profesorům i spolužákům. Erotiku pojímali nestydatě stručně, o ně se rozbíjely bílé květinky z lycea a vše, co mohlo býti sentimentálním. Ve svém nadšení pro atletiku přezírali randez-vous a podobné nesmysly, »to si čóvěče dám rači jeden maratón« a pro nejrůznější formy vášně měli nejútrpnější vtipy a knock-outové resumé.

Druhá část ve třídě sestávala z hochů, kteří nerozrušovali hladinu třídy, při tom však silně zbožňovali Sedláčkovou a podobné divy. Nepěstují sport, jsou ve všem tiší, i v obdivu, a proto ani o děvčatech nehovoří.

Třetí část je »sorta kadetů«, jak se jim říkalo. Jsou to repetenti, nebo duševně i tělesně vyspělejší hoši, kteří s rozkoší naslouchají anekdotám starších, přinášejí do školy novinky buď z literární pornografie, nebo se vytasí s gumovou specialitou a podobnými výmluvnými náznaky života, který patří k frázi veršů: »c h c i p o h á r ž i t í s v é h o n a d n o v y p í t«, což je vůbec jednou z nejoblíbenějších představ mezi studenty a studentkami a je málo těch, kteří se pomyšlením na vyprázdnění »poháru žití« neobírají v denících, dopisech. Je málo studentů a studentek, kteří se nepokusí aspoň jednou na střední škole učinit nábeh k uchopení kouzla, vyznívajícího z veršové fráze o poháru na dno dopitém.

*

Sekstou počínaje se duchové třídí na »gentlasy«, kteří representují ve třídě živel t e c h n i c k ý v erotice nejzapracovanější. (Znalost všech specialit, odborný výsměch: »Hlupáček, chytnul to, proč tam ignorant lez bez vejzbroje!«) Při povýšeném rozhovoru o žábách se líčí s úžasnou detailností na př. výlety, na něž jezdí s dívkami ve II. třídě do Krče nebo do Zbraslavi. »Vona se, čoveče jeví, ale vášnivá vůbec není!« a k podobným devisám se dochází ve třídě, jejíž většina se ještě stydí, protože se cítí ještě silně maminčinými chlapci. Druhý typ: »Staročeští« klackové, vyjadřující se v největším kalibru a s řeznickou mastností. To bývají zdraví a bodří kluci, kteří jsou málokdy schopni provésti to, o čem mluví. Tento druhý typ se rozštěpil v septimě a oktávě na dva proudy. Jeden skončí svůj erotický výboj u masivních dívek z periferie a u dcerek »vyšších« dělníků, řemeslníků. Druhý proud se vybíjí ve sportu a zakotví u něžných očí studentek. Tito hoši mají ústa plná hrubostí a pohrdání ke všemu dívčímu, ale jsou v jádře největšími truhlíky, jež upoutá šikovná a dobrá dívka dosti trvale. Třetí typ: Tichošlápkové, kteří klopí s kněžským úsměvem oči při rozhovoru o druhém pohlaví — nic se o nich neví. Najednou vyletí na povrch zprávy o různých jejich perversnostech.

Abiturienti tohoto ústavu pojali maturitu způsobem povšimnutí hodným v tom smyslu, že se snažili státi se zralými v míře co možno nejplnější.

Osm abiturientů, patřících do »party«, rozhodlo, že se »rozšoupnou«, aby to přece stálo za řeč. Připomínám, že tu nehrálo úlohu víno nebo okamžitý svůdcovský zákrok některého jedince: Vše bylo promyšleno několik týdnů před maturitou. Těchto osm mládenců (čtvrtina třídy) se tedy odebralo do baru. Nelze spoléhat na jejich vlastní vyprávění, celkem ochotné, ale fakt je, že téměř všichni souložili, několik z nich poprvé v životě, a že tři nebo čtyři onemocněli. Referáty zúčastněných si zakládaly mezi jinými roztomilostmi hlavně na tom, že někteří se vyzvraceli na ňadra prostitutek.

Pohlavní poměry v septimě a oktávě tohoto ústavu: Šestina pěstuje pravidelný styk s prostitutkami, 2 studenti z této skupiny našli později ulehčení u své dívky, jež je připoutala na dobu často u studenta-profesionála neobvykle dlouhou.

Mezi skauty ve třídě byly dva typy milovníků:

a) literární přátelství s erotickými momenty: jednou měsíčně s dívkou do divadla, »vidí se« třikrát až šestkrát týdně.

b) Známosti sportovně-promenádní: vidí se jednou za týden nebo za 14 dní, pěstují s dívkami sport (Strakovka, výlety atd.) a objeví se občas společně »na Ferdě«.

Ve třídě má průměrně pět hochů stabilní dívku a průměrně tři mají stabilní ženu, t. j. dívku, se kterou pohlavně žijí. Tři myslí již septimou počínaje na sňatek, všude se svou dívkou chodí. Skauting přišel v kvartě a uchránil hochy od onanie a prostitutek až do septimy.

Mnozí skauti si na př. nedovedli vážně představit až do seksty ani hubičku.

*

Maturitní večírky mívají zvláštní náladu. Cítí se překonání břemene, jež se tak těžko zdolávalo. Končí několikaletá životní epocha. I ti, kteří se nedali školou poutat, mívají při maturitním večírku vědomí, že vcházejí do nového světa jako mužové. V nějaké oddělené místnosti sedí třída v parádních šatech, několik »solidních« kantorů na čestných místech. Někteří studenti poprvé v životě pijí víno, jiní debutují silácky nebo s opatrností v kouření. To hlavní však začíná, když odejdou profesoři a ti kolegové, kteří nepatří do některé z pevných skupin bývalé třídy.

Je noc. Rodiče vědí, že je to večírek na rozloučenou se střední školou a nepočítají s návratem domů. Dochází k uskutečnění vlastního studentského programu. Je mnoho možností.

Buďto se zvýšeněji pije víno, vedou se mužštější řeči, nebo vyjde taková parta ven, chodí nazdařbůh ulicemi, staví se v nějakém zapadlém lokále, nebo provede grandiosnější plán v baru, jak jsme viděli v odstavci předcházejícím.

Maturitní večírky patří do kapitoly o milování proto, že jejich dominantním motivem bývají ženy, třebas u některých podvědomě. Chodí se Stromovkou nebo po nábřeží, mlčí se, zpívá. Někteří abiturienti blouzní a jsou měsíčně nadnesení, jak to bývá při podobných příležitostech u minervistek a lyceistek. Jiní projeví nával mužné kristalisace, načrtnou a vysloví plány a předsevzetí, jež následkem suggestivnosti takové noci mohou býti nadále dodržována. Jiní mají spády bakchantické, je-li možno užíti tohoto názvu o studentech konec konců nedostatečně vášnivých: Je tu první nabádavá příležitost s dobrým svědomím a s vysvědčením v kapse »vrhnout se do víru života«, jak zní jiná fráze.

*

Ze 30 studentů 18—20letých jsou 3 pohlavně zdrželiví, 21 jen onanistů, 1 se oddává jen prostituci, 5 onanii i prostituci. Mimopohlavní styk s děvčaty je u 13 pouze společenský (taneční, spolkový, výlety), u 3 jest jen důvěrný styk s jedním děvčetem, u 9 obojí, u 5 není mimopohlavní styk vůbec žádný. Z těchto 5 nemají k tomu 4 příležitosti, 1 pěstuje vytrvale onanii a chodí k prostitutkám.

*

Několik poznámek o gymnasiu v centru Prahy: V kvintě, tedy v 15—16 letech, se projevili »nejšpinavěji« hoši, kteří byli dříve nejsentimentálnějšími. Zdánlivě nejcyničtější se ukázali nejpoctivějšími a nejčistšími v chování i vyjadřování. Ti mlčeli. Pokud se však eroticky mluvilo, tedy vždycky nestoudným názvoslovím. Případ, kdy se kolega svěřil bez hrubých dodatků, že se mu to a to děvče líbí, byl vzácný. Je možno říci, že nebylo případu, kdy by se o děvčatech zmínil někdo ve třídě pěkným způsobem. Hoši si dělali v erotice blázny sami ze sebe, což je ostatně příznak do septimy celkem zdravý.

Vtipy byly co možná nejpernější. Oblíbeno thema o nějakých prostředcích pro vydražďování pohlaví, na př. o španělských muškách. Podobné thema se probírá právě tak primitivně a vytrvale, jako při způsobu studentského politisování. Hrubost musí nutně uvést nezasvěcence do zoufalství. Ale prospívalo to v tom smyslu: Pokud v chlapcích byl nějaký hlubší vztah k dívkám, zůstal v tomto prostředí dlouho nezměněn vlivem silného kontrastu a dlouho nedošlo ke zprofanování.

Jeden mládenec měl od kvarty dívku, což tajil přede všemi, i před rodiči. Poměr jejich byl krásný. Milovali se velice, stýkali se často i na delší dobu (lyžařské výpravy na Krkonoše) a on se vyjadřoval o poměru něžně. Oba počítali, že se vezmou. Při tomto nepochybně vážném poměru chodíval však v půlročních periodách s různými jinými dívkami, »jen tak pro zábavu« dle vlastních slov. Důležité je, že nepovažoval pro sebe to za nic nenáležitého, ač své dívce o tom neřekl. Nejenom v románech a filmech jsou tragedie, ale také mezi septimány. Rodiče dívku provdali za bohatého amerického dobytkáře. Pohled na smutek opuštěného septimána byl smutný.

V oktávě se o jednom vážně tvrdilo, že je zasnouben. On o věci nikdy nemluvil, obyčejně se jen zvysoka usmíval na ty, kteří dělali špatné vtipy.

Styl erotického hovoru jednoho z nejvzdělanějších oktavánů toho ústavu, i literárně činného: »Ta je správná, ale, moji milí, moc chlupatá.«

Jiný oktaván vymítal s úspěchem ďábla tím, že řešil rovnice a provozoval neúnavně fysikální pokusy. Byl ze třídy k děvčatům nejsolidnějším.

Episoda z ústavu, vystihující názorně kolektivní rozpoložení v tomto případě septimy: Ve vyučovací hodině se zaklepe na dveře. Profesor třídní jde otevřít. Po několika slovech s neznámou osobou ženského hlasu zavolá profesor septimána, o něhož jde, a vyjdou všichni na chodbu. Veřejný úsudek ve třídě: »Je to matka děvčete, která přišla i s dcerou za kolegou, jenž tuto dívku svedl. Jedná se o alimenty na dítě, jež přijde.« Celá třída tomu věřila, protože zpráva vyšla od mládence, který měl vše z první ruky.

O jednom oktavánovi z ústavu bylo známo, že chodí často k jisté služce do Nuslí. »Dá sebou všechno dělat, jenom ne líbat na krk.« Šlo vždy o soulož a poměr mezi ním a služkou se přiblížil možnosti lásky. Oktaván onen hovořil o tom otevřeně a ukazoval, že »student může pojímat lásku hygienicky.«

Absolutních abstinentů pohlavních bylo v oktávě zaručeně pět. Ostatní nejistí.

V oktávě byli dva silní onanisté, o slabších se neuvažuje. Jednomu z nich se velice smáli. Profesor třídní použil jedenkrát jeho nepřítomnosti ve škole k tomu, aby řekl třídě: »Prosím vás, proč se o to staráte? To není vaše věc, ať si to s ním spraví jeho otec.« Za celou dobu 8 let tento pedagog ve věci nezasáhl.

S děvčaty chodili ve vyšších třídách ústavu na malé výjimky všichni. Pohlavní styk velmi brzo. »Paniců« bylo v septimě jen asi čtvrtina žactva. V oktávě 1 případ kapavky.

*

Pražský dívčí ústav:

V sekstě a septimě počíná se poměr k hochům bráti vážněji. Ve třídě dochází k individuálnímu rozvrstvení, kolektivum se tříští, odcizuje, není už možno následkem opravdovějšího vztahu zaměstnávat se veřejnými záležitostmi. Každá se zaměstnává příliš sebou. V sekstě začíná skauting a otvírá mnohým poprvé možnost kolegiálního styku s hochy, možnost odlišnou od prostředí tanečních hodin.

Sekstánka se zamiluje do profesora. Říkala od jakživa, že nebude dělat maturitu, ale počátkem septimy už to bylo jisté: I stala se ze septimy manželkou svého bývalého mučitele.

Případy sňatků ze septimy jsou dva.

V kvintě styky jen občasné, jednou za měsíc. V sekstě už pravidelné schůzky, většina téměř bez stálého erotického poměru.

Až do septimy je velký platonism a idealism.

Z 25 je vysloveně proti manželství jediná. Odůvodňuje to sobeckostí. O upřímnosti se může pochybovat.

O pohlavních věcech se hovoří jen v kroužcích, ještě málo a naivně v kvintě. Až v sekstě se tyto rozhovory rozvinují, inspirátorkami jsou dvě dívky, které v takových rozpravách nalézají požitek. »Správný« poměr k tomu měly dvě dívky, které byly vědecky poučeny. (Jsou ženy 23leté, které po absolvování střední školy přijdou při studiu práv na místo, jemuž nerozumějí a objeví se, že skutečně jsou naprosto neinformovány.)

90% jich si přejí hochy s určitou pohlavní minulostí, žádají routinéry, ve svých rozhovorech zdůrazňují často moment nešikovnosti u paniců. Dívky, které vyžadují čistotu mužů, bývají předmětem výsměchu tichého i hlasitého.

Björnsonovy »Vlajky nad přístavem« byly sekstánkám příležitostí k vášnivým debatám a řešení ženské otázky.

I v oktávě ještě byly dívky silně duševně i tělesně vyvinuté schopny platonismu. Potom náhle se na ně zřítila první láska do důsledků.

*

Básně na Ni se píšou vždy a všude, což je skutečností známou a informace o jejich rázu je možno snadno si pořídit. Uveřejňuji báseň poněkud odlišnou od hárajícího průměru. Napsal ji septimán J. Z. a je charakteristická tím, jak se v ní obráží forma i náplň, již si septimán osvojil z několikaletého trainování latinských a řeckých autorů a pokud byla jimi ovlivněna vlastní jeho erotika i její výraz. Ačkoliv se píše o Lydii a Klaudiovi a Římě a triumfu, jedná se zaručeně o nějakou Máňu z lycea nebo Minervy a podkladem její odhodlané pevnosti je pravděpodobně touha po uskutečnění schůzky u vodárny na Vinohradech, kterýž zlozvyk mají ostatně i velcí básníci, patřící do střední školy obyčejně jen jako povinná četba. Následkem vlivu střední školy je tak ukázněná, že by se mohla bez rozpaků zařadit do antologie z gymnasiální erotiky:

V hodině rozchodu
proč odvracíš oči, Lydie?
Vždyť je tak krásné hleděti přímo.
A od tebe čekal jsem vždy,
že pochopíš žár mého zraku,
když první dospěl jsem cíle,
v rukou opratě zpěněných koní
a na hlavě vavřín.

Čekal jsem vždy,
až vyjdu z arény provázen davy,
tebe že nablízku spatřím,
že jediným pohledem vzdáš mi svůj hold.

Já, Klaudius, vítěz Klaudius,
k tobě bych odešel ze středu davů,
tobě bych sklonil v prach hrdé své čelo,
tobě bych do zlatých pletenců vložil svůj vavřín,
tobě bych vdechl potlesku vzlet,
za jediný pohled, Lydie.

Odcházím.
Zvíš-li, že v barbarů zemi
zbrani mé bohové vítězství přáli,
a zvíš-li, že v triumfu vrátím se v Řím,
mne uvítej jako vítěze jen tehdy,
kdy poznáš v svém nitru,
že tebe jsem přemohl, Lydie,
já Klaudius.

A neházej v cestu mou náruč růží.
Jen jediným pohledem mne uvítej,
až se vrátím.

Tento triumfující septimán byl překvapen profesorem při psaní »plodu svého«, neboť byla právě latina, jak poznamenává v deníku. Skončilo to celkem neslavně: dostal nedostatečně z překladu. Častý epilog básně středoškoláka.

Sem by také patřily milostné dopisy. Není možno se o nich rozepisovat, ač by to stálo za to a doplnilo by to znamenitě kapitolu o studentském milování. Jen tolik: Začínají dříve, než se myslí, vyznačují se většinou komickými rozpaky, snahou o objektivnost, jež se jeví jako ujištění, že vlastně se tu jedná o něco jiného, než o to, oč se zřejmě jedná. Překvapuje nepravdivost, šroubovanost a později šablonovitost, jíž se vystačí i na případy zdánlivě nejkomplikovanější. Je pravda, že dívky milují originálnost, ale je důležitější pravda, že dívkám postačí znalost několika základních tahů a průměr v dopisech právě tak, jako ve styku, quod demonstrandum est. Rozhodně nevadí ve studentských milostných dopisech nedostatek vlastní invence. Zvláště od tanečních počínaje píšou mládenci přišerně hojně. Probíráte-li dopisy studentů kvinty počínaje, najdete mnoho chtěné vášnivosti, málo podstatné síly. Slovník a fraseologie celkem dojemně oklešťěná a nevýrazná, chudičká, neuvěřitelně se opakující. V konversačním toku se tu osměluje několik otřepaných symbolů, které vlastně už dávno pozbyly možnosti být konfiskovány. Rodiče znají dobře obsah oněch obálek způsobně adresovaných. Nejen proto, že čtou žhavé řádky dřív než dcera-adresátka, ale i proto, že je možno před otevřením dopisu říci skoro doslova, co obsahuje. To je ostatně nejznámější partie studentského milování, protože je veřejná a kontrolovatelná. Když obejde zamilovaný student rodiče své dívky a pošle dopis do školy, je tu 1. školník a 2. ředitel, který se stará, aby mravní dokonalost chovanky ústavu »nevzala újmu«. V tom ohledu je tragikomické, co všechno ředitel uzná za závadné a co následkem toho zcenzuruje. (Právo na to má.) Proto je nejlepší dávati dopisy studentkám přímo do ruky po cestě do školy, nebo být jedna ruka se školníkem, jenž může obstarat přímé dodání bez pedagogické censury, »je-li to ovšem člověk k čemu«.

A psaní na vějíře v tanečních? Dívky by bez toho umřely a mládenci by se cítili neúplnými kavalíry, kdyby nedovedli spáchat nějaký veršíček. Pracuje tu často »třídní básník«, jenž bývá obyčejně »Mädchen für alles« a někdy naplní něžnými slůvky až pět vějířů za dopoledne nebo za hodinu některého liberálnějšího profesora. Odměnou tomuto básníkovi bývá buďto nevděk, na což tento obor je zvyklý od počátků dějin literatury. V lepším případě se mu dostane nějaké protekce, nebo housky s máslem, neboť patřívají básníci k proletariátu, což také potvrzují historické doklady. Jsou ovšem i básníci praktičtí, kteří si dají takovou práci honorovat penězi, cena se řídí podle sympatie k tomu, jenž nápis na vějíř objednává. Příznačné je,

že se nevyjadřují svérázné nápady: Mládenci patrně i tu vyciťují, co dívkám vyhovuje, neboť při objednávce naznačují básníkovi themata s loďkou a měsícem, atd. V oblibě jsou citáty z hotových básníků, na př. Hálek, Vrchlický. Záleží na výběru a na tom, aby kolegyně v tanečních nedostaly vějíře s úplně stejnými nápisy napsanými zřejmě stejnou rukou, kterýž malér se stává.

*

Ze studentských deníků: »Profesor přírodopisu křičí své výklady deseti hochům ve třídě. Ostatní se češou, zrcádka před sebou, píší psaníčka a dívají se směrem střechy dívčího ústavu.« (Sekstán.)

Kvintánka zaznamenává mezi jiným toto: »Letos má profesor M. černé šaty, jež nosil vloni jen ve svátečních dnech a zvláštních příležitostech. Modré už asi odložil. Je chudák, nemůže si koupit pěkné jako profesor ***, který se oženil.«

»Protiví se mi jednání hochů s děvčaty, nelíbí se mi jejich zajímání, vždycky ve mně vystoupí pocit hnusu, ale jsem rád, když se mohu o někoho zajímat. Na kluzišti bych však nejezdil, myslím, se žádnou... Kréta jezdila dnes na kluzišti se sekstánem P., špatně. Dověděl jsem se od kolegy V.: »Kréta je židovka, no faktum, židovka.« Hrom do toho — no je to fuk. Je mi teď dobře. Ale toužím po příteli. Nemám žádného. Někteří mají záchvaty srdečnosti a upřímnosti, ale prchne to a zůstanu sám.« (Kvintán.)

Sekstán píše při registrování uplynulých 14 dní: »Teď pěstuji hodně korespondenci, hlavně do B. Jak jsem zvěděl, Standa koupil Tonce prstýnek za 3 koruny. Je to vlastně nebezpečná věc, ale stále si myslím, že dá Tonka přednost nevtíravosti. (Nejlepší metoda.) Do Velikonoc budu zase vzdělanější, snad něco s Tonkou podniknu — říkám si to každý den, nejčastěji večer před spaním: »Zítra... pensionát... Tonka.«

Jiný sekstán, venkovan studující teprve druhý rok v Praze: »Dnes jsem Ji uviděl po delší době, když šla do školy. Podívala se na mě a ještě se ohlédla. Věděl jsem, že budu šťastný po celou dobu vyučování... Mozartova opera Don Juan ve mně zanechala zvláštní stopy hlavně novotou děje, protože jsem dosud neměl ponětí o juanovské představě.« (To se stává i u některých pražských studentů až do seksty.)

Pražský septimán: »Mám ji rád. Hodí se pro mě? Myslím, že bude mou ženou, neboť to trvá již 4 měsíce.«

Sekstán v proudu deníkové konfese: »Když nyní ve věku 16 let přehlížíš svůj životek, musíš splakat nad sebou, ale zároveň se divit, že ses prohrabal z bahna. Kde se v tobě jako v chlapečkovi braly pohlavní pudy, jež tě nutily, abys už v 6 letech sahal služce na přirození, abys v pozdějších letech odkrýval pohlaví děvčat, abys toužil i po obnažení chlapeckých přirození? Byla to špatná výchova, špatné okolí? Ne. Byls svědomitě střežen, dostal se vždy do prostředí tatínkem i maminkou předem upraveného, stýkal ses jen s lidmi, které rodiče dobře znali. Tvá špatnost byla tedy pouze v tobě.« Tento doklad je jeden z nejzajímavějších, na nějž jsem během sbírání materiálu přišel. Autor onoho deníku je hoch z dobře situované a klidně žijící rodiny.

»Do pohlavní zdravovědy mě zasvětil už v primě repetent R. a od té doby jsem viděl v každém mravně zkaženého člověka. Vymýšlel jsem si o kamarádech sprosté historky, jimiž jsem se mučil a rozrušoval... byl jsem zkažený a dobré stránky plavaly u dna duše,« píše septimán z pražského ústavu.

Sekstán: »Kolega K. mě pozval k nim domů. Záclony v pokoji měl napolo spuštěny a byl sám doma. Usedl jsem ke stolu. Po levé ruce zrcadlo, přede mnou na psacím stole také zrcadlo. Řekl mi, že to postavil k vůli mně. V hovoru přišel na kolegu L. Vyrozuměl mě, že L. je člověk efeminovaný, zženštilý a virilní, t. j. že miluje muže. »Jsem také takový, řekl mi náhle K. Rázem se mi vyjasnilo mnoho z jeho povahy. Říkal, že já jsem předurčen svým pohlavím k jeho. A chtěl soulož. Zavrhl jsem vnitřně pobouřen. Řekl mi, že všichni velcí muži byli virilní. Goethe, Wilde, Smetana, atd. Prosil, že prostituce je daleko hnusnější, což jsem uznal, ale řekl jsem, že soulož muže s mužem je také hnusná, i kdyby to byl předsudek. Nedovedu si to ostatně vůbec představit. Potom mi povídal, že mně jako osobě nedůvěřuje, ale že mi věří jako pohlaví. Vyzradil mi dále, že on miluje jedině matku jako ženu, k jiným ženám že má poměr jenom takový, jako jiní k matce. Vypravoval, že byl jako dítě krásný. »Jednou k nám přišly dámy a jedna z nich mě líbala po celém těle, při čemž mě kousla do přirození. To jsem byl podruhé operován na přirození, poprvé hned po narození jsem musil být obřezán.« Odešel jsem s divnými myšlenkami v hlavě a s přesvědčením, že K. je velký a že bude geniem.«

»Výjev ze třídy: »Polib mne.« »Proč?« »Jsi krásný, já tě miluji.« »Myslíš?« »Polib mě jako měsíc.« »Jako měsíc?« »Polibek na vlas a na čelo je estetický, polibek na rty ne.« A zpívá falešným hlasem: »Já miluji vás láskou, jež z mrtvých těl jen vykvétá.« Čte nejvíc: Jiří Karásek ze Lvovi, Barbey d'Aurevilly atd.

Několik posledních úryvků je vybráno jen pro nejstručnější náznak, k jakému druhu erotiky se mezi studenty také zabíhá už kvintou počínaje. Byla by to značná kapitola, kdybych měl jen vypsat příslušná místa z deníků různých studentů — i mezi studentkami na některých ústavech rozkvétají tyto nepravidelné a méně obvyklé motivy. Jak těžko by bylo prozkoumat a zvládnouti tyto oblasti: Uvažuje se o nutnosti či nenutnosti školních lékařů a psychologův a možná, že se jich střední škola nedočká. Průběhem těchto pomalých úvah studenti rychle žijí. Střední škola jako výchovný ústav? Možná, možná...

Dopisy

Dokument z doby revoluční.

I.

Vážený pane redaktore!

Zde, v Přerově, vychází národně demokratický deník »Obzor«, který v neděli dne 18. května přinesl o dokumentu o dru Kramářovi, který jste otiskl, lokálku, v níž se praví, že píšete »neobyčejně útočně a vášnivě«, a pak se konstatuje:

»Uveřejněné dokumenty dávají plně za pravdu dr. K. Kramářovi, vydávají to nejlepší svědectví jeho lidskému a politickému charakteru a dávají plné právo nám všem, kteří jsme ve válečných letech viděli ve vězněném Kramáři nikoli stoupence určité politické strany, nýbrž exponenta celého českého národa, abychom se stejnou pýchou, láskou a radostí dívali se na něho jako tehdy, když seděl ve vězení a stál před soudem.«

Podepsán je —ý.

Tak co, pane redaktore, chcete! Vy jste si myslil, že národně demokratické mozky prokouknou, ale ony naschvál ne a naschvál budou dále v Kramáři vidět to nejlepší. Pokud se národních

demokratů týče, házíte hrách na stěnu. Když se někdo nechce dát přesvědčit, tak ho nepřesvědčíte. Sám jste nedávno podotknul, že by bylo zajímavo zvědět, zda veřejnost si myslí, že v politice rozhodují pouze ideje. Zdá se, jakobyste Vy sám v to věřil. Tady vidíte: najde se pan —ý, který po tom všem ošklivém, co dokument o Kramářovi odhalil, přijde a řekne, že dokumenty vydávají to nejlepší svědectví jeho lidskému a politickému charakteru!! I ta místa, kde Kramář píše, že se s ním musí jednat jinak než jak se jedná s člověkem obyčejným nebo radikálním! Pan —ý si sám tu vydává testimonium paupertatis. K něčemu takovému se neodhodlaly ani pražské národně demokratické listy, které se jen rozpačitě ošívaly. Ale v Přerově se snese více než v Praze.

Pokud se týká pana —ý: je to význačný pracovník národně demokratický, profesor, mohl jste o něm čísti v referátu z nár. demokratického sjezdu v Brně. Jeho stanovisko si neumím vysvětliti jinak, než jako příznak známé nemoci, t. zv. kramářovské hysterie.

V Přerově, 22. května.

V úctě *Dr. M.*

II.

Vysoce vážený pane redaktore!

Od prvního čísla »Přítomnosti« těšíme se vždy já i moje rodina každý čtvrtek na další. Líbí se mi, že Váš list se od jiných liší tím, že vždy zachovává slušný tón. Také jeho nestrannost mne poutá. Po posledních dvou číslech cítím se však nucen Vám něco napsati: bojím se, aby Váš list se nedostal na scestí, tam, kde jsou listy ostatní, a aby se nevěnoval útočením na určité osoby. Uhodnete zajisté, že myslím Kramářovu aféru, kterou jste rozvířil.

Proč útočit na člověka, jehož jediná vina je jen v tom, že neumřel v čas a že se přežil? Proč ho nenecháte na pokoji v jeho koutě? Já vím, že máte pravdu, a že Kramář vždy byl takový, jak se sám vylíčil v tom dopise Stürgkhovi. Ale útočíte-li na něho veřejně, prospíváte tím jenom Němcům a komunistům. Lid přece musí v někoho věřit, a tak to nemá smysl mu brát neškodného svatého. Je pravda, že Kramář nebyl žádný hrdina a že ten dopis na některých místech je nehezký. Ale je lépe stavět než bourat. Myslím, že máte jiné úkoly než rozhánět falešné legendy.

Nemějte mi za zlé!

V úctě *V. P.*

(Pozn. redakce: Myslíme, že naše nešetrnost ke Kramářovi má v sobě více uctivosti k němu než Vaše šetrnost. Vy ho pokládáte za mrtvolu a chcete, aby se kolem něho chodilo po špičkách. My ho pokládáme ještě za člověka živého a aktivního. Nemyslíte, že Vaše šetrnost je pohrdavější než náš útok? A tak nevinný svatý, jak Vy si představujete, dr. Kramář také není. Ostatně nelze ve veřejném životě stále jen chodit po špičkách, jako v pokoji nemocného. Vy si nestrannost představujete tak, že se na nikoho nemá útočit. My si nestrannost představujeme: útočit spravedlivě.)

III.

Pane redaktore, nevím, co jste chtěl docílit uveřejněním dokumentu o dru Kramářovi. Ale at jste chtěl docíliti cokoliv, musíte mi prominouti, řeknu-li Vám, že jste si nezvolil vhodnou dobu. V době nějakého napětí v koalici by pravda, která takto vyšla o Kramářovi najevo, působila jako dynamit. Ale dnes vůdcové koalice nepotřebují této pravdy a proto se k ní chovají celkem lhostejně. Nepochybujte však, že všechny strany si to schovaly do šuplíku, aby to na Kramáře před volbami vytáhly. Dnes vůdcové koalice jsou jeden na druhého odkázáni, a pětka zachovává pokud možno solidaritu i ve věcech tak trapných. Ostatně si oni pánové myslí: dnes tobě, zítra mně, — a Kramář není z českých politiků jediný, o kom existují takové dokumenty. Tak se zatím jedná opatrně.

Váš *Dr. B.*

IV.

Pane redaktore!

Myslil jsem, že Vy sám odpovíte na »Národní listy«, které napsaly u příležitosti Kramářova případu, že dnes ještě není čas na dělání válečné historie. Shledávám však, že jste se o tom ani nezmínil. Dovolte tedy, abych sám k tomu řekl několik slov: jest to právě dr. Kramář, který v každé své řeči pokouší se už teď o dělání válečné historie. Nevynechá příležitosti, sebe vzdálenější, aby nepodotkl, že on dělal revoluci. A to právě je dělání válečné historie, a k tomu falešné historie. Chápu Váš počin naopak tak, že jste se ozval proti tomu, aby Kramář už teď předbíhal soudu dějin a každou chvíli vkládal do úst budoucím historikům, co mají o něm říci. V té věci jste dobře učinil.

Oddaný *W.*

V.

Vážený pane redaktore,

chtěl bych Vám jenom krátce vyjádřiti svůj souhlas s Vaším postupem ve věci Kramářově. Vím, že se teď mnoho lidí pokusí, aby Vám znepříjemnilo život, a tak myslím, že Vám přijde vhod pozdrav i od člověka Vám neznámého. To co Kramář dělá se sebou sám a co s ním dělá strana, už nelze déle snášet. Prospěl jste historické pravdě, a za to Vám patří dík.

Váš *K.*

VI.

Pane redaktore,

to Jste měl vidět: v neděli mluvil dr. Kramář na sjezdu úředníků strany národně demokratické. Bylo to jeho první vystoupení na veřejnosti po uveřejnění dokumentu z r. 1915. Snahou jeho i pořadatelstva bylo ukázati, že nic se nestalo.

Sdělím Vám jeden detail z tohoto sjezdu, abyste mohl posoudit, jakými prostředky machři strany dra Kramáře servírují členstvu. To už není politika, to je divadlo.

Sjezd úředníků konal se v pražském divadélku Apollu na Václavském náměstí, v sále bez oken, kde i ve dne je nutno svítit. Nuže, po řeči předsedy sjezdu zhasly pojednou všechny žárovky v sále, nastala tma, chvíle důstojného očekávání, a po několika vteřinách vynořil se ze tmy na jeviště dr. Kramář, ozářen všemi reflektory, které jsou v divadélku k disposici, těmi reflektory, jichž se při hře užívá v obzvláště význačných a dojemných scénách. Pak ovšem »bouřlivý potlesk«. Bylo to dokonalé a slavnostní jako příjezd Lohengrinův v Národním divadle. Jen labuť scházela.

Tady vidíte, jak se ve straně provádí kult Kramářův; už se berou na pomoc i reflektory, a dělá se všechno, aby si divák musil říci jako Odysseus, když poprvé uzřel Nausikau: »Jsi-li ty člověk či nějaké stvoření božské?« Kramář je největší atrakce strany, a chtěl bych se skoro vsadit, že u reflektorů seděl sám p. generální tajemník Sís.

Tady se poučte, jak se to musí dělat.

Váš čtenář.

VII.

Vy roštáku!

To víte, že vy (všimněte si, že vás nepíšu s velkým V, to vám nepatří) i ti, co vám dávají peníze a dokumenty, jste na Kramáře krátcí. A kdybyste se vztekli on je a zůstane prvním Čechem, ne ten váš Masaryk, kterému olizujete paty. Ještě není všech dnů konec! Ještě uvidíte!

Někdo, kdo si náhodou koupil jedno číslo vašeho plátku.